

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

**ФАКУЛЬТЕТ СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ПСИХОЛОГІЇ
КАФЕДРА ДОШКІЛЬНОЇ ТА ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ**

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

магістра

**на тему: «МЕТОДИЧНІ ІНСТРУМЕНТИ ФОРМУВАЛЬНОГО
ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ З
МОВНО-ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ»**

Виконала: студентка 2 курсу, групи 8.0132
спеціальності 013 «Початкова освіта»
освітньо-професійної програми «Початкова освіта»
А. Р. Кушнерик

Керівник: професор кафедри дошкільної та
початкової освіти, д. пед. н., професор _____
М. Д. Дяченко

Рецензент: доцент кафедри дошкільної та
початкової освіти, к. пед. н., доцент _____
Т. В. Турбар

Запоріжжя
2023

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет соціальної педагогіки та психології
Кафедра дошкільної та початкової освіти
Рівень вищої освіти магістерський
Спеціальність 013 «Початкова освіта»
Освітньо-професійна програма «Початкова освіта»

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри _____
« ____ » _____ 20__ року

**ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТЦІ**

Кушнерик Анастасії Романівні

- 1. Тема роботи:** «Методичні інструменти формувального оцінювання навчальних досягнень молодших школярів з мовно-літературної освітньої галузі»
керівник роботи Дяченко Марія Дмитрівна, доктор педагогічних наук, професор
затверджена наказом ЗНУ від 26 вересня 2023 р. № 1505-с
- 2. Строк подання студентом роботи:** 28 листопада 2023р.
- 3. Вихідні дані до роботи:** матеріали педагогічної практики, курсових робіт
- 4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, що належить розробити):** висвітлити теоретичні засади формувального оцінювання як інноваційного підходу до контролю та оцінювання навчальних досягнень молодших школярів; розкрити наукові витoki ключових понять дослідження; проаналізувати теоретичні та практичні аспекти формувального оцінювання навчальних досягнень молодших школярів; розкрити наукові підходи та принципи щодо формувального оцінювання молодших школярів у процесі вивчення предметів мовно-літературної освітньої галузі; охарактеризувати науково-методичне забезпечення процесу формувального оцінювання; проаналізувати особливості використання технік та засобів формувального оцінювання з мовно-літературної освітньої галузі; обґрунтувати та експериментально перевірити педагогічні умови впровадження формувального оцінювання з мовно-літературної освітньої галузі в початковій школі.
- 5. Перелік графічного матеріалу:** 4 таблиці, 10 рисунків за результатами дослідження.

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Консультант	Дата, підпис	
		Завдання видав	Завдання прийняв
Вступ	Дяченко М. Д.	03.10.22 р.	03.10.22 р.
Розділ 1	Дяченко М. Д.	04.11.22 р.	04.11.22 р.
Розділ 2	Дяченко М. Д.	23.03.23 р.	23.03.23 р.
Розділ 3	Дяченко М. Д.	07.09.23р.	07.09.23р.
Висновки	Дяченко М. Д.	21.09.23 р.	21.09.23 р.

7. Дата видачі завдання: _____

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ п/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Збір та систематизація матеріалу	жовтень-листопад	виконано
2	Написання вступу	листопад	виконано
3	Написання першого розділу	грудень-березень	виконано
4	Написання другого розділу	квітень-вересень	виконано
5	Написання третього розділу	вересень	виконано
6	Написання висновків	жовтень	виконано
7	Оформлення роботи, рецензування	жовтень-листопад	виконано
4	Захист	грудень	

Студент _____ Кушнерик А. Р.
(підпис) (прізвище та ініціали)

Керівник роботи _____ Дяченко М. Д.
(підпис) (прізвище та ініціали)

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____ Зубцова Ю. Є.
(підпис) (прізвище та ініціали)

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота: 72 с., 4 таблиці, 10 рисунків, 64 джерела, 4 додатки.

Мета дослідження – теоретичне обґрунтування та експериментальна перевірка ефективності педагогічних умов формувального оцінювання навчальних досягнень молодших школярів з мовно-літературної освітньої галузі.

Об'єкт дослідження – процес впровадження формувального оцінювання в початковій школі.

Предмет дослідження – формувальні заходи, спрямовані на забезпечення педагогічних умов формувального оцінювання навчальних досягнень молодших школярів з мовно-літературної освітньої галузі.

Методи дослідження: аналіз наукової та навчально-методичної літератури; узагальнення; педагогічний експеримент, спостереження, усне опитування, бесіда; статистичні методи.

Теоретичне значення одержаних результатів полягає в характеристиці концептуальних та нормативно-правових засад формувального оцінювання в Новій українській школі; висвітленні наукових підходів та принципів до впровадження формувального оцінювання у процесі вивчення предметів мовно-літературної освітньої галузі у початковій школі; в обґрунтуванні педагогічних умов формувального оцінювання навчальних досягнень молодших школярів з мовно-літературної освітньої галузі.

Практичне значення одержаних результатів полягає: в аналізі науково-методичного забезпечення процесу впровадження формувального оцінювання в початковій школі; експериментальній перевірці ефективності педагогічних умов формувального оцінювання навчальних досягнень молодших школярів з мовно-літературної освітньої галузі.

Галузь використання: заклади освіти.

ЗАСОБИ, МОВА, МОЛОДШІ ШКОЛЯРІ, ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ, ПОЧАТКОВА ОСВІТА, РОЗВИТОК, ФОРМУВАЛЬНЕ ОЦІНЮВАННЯ.

SUMMARY

Kushneryk A. R. Methodical Tools for Formative Assessment of Educational Achievements of Junior High School Students in the Linguistic and Literary Field of Education

Qualifying work of the master. Zaporizhia National University. Zaporizhzhia, 2021.

The qualification work is devoted to methodical tools for formative assessment of educational achievements of junior high school students in the linguistic and literary field of education.

The purpose of the research is theoretical substantiation and experimental verification of the effectiveness of pedagogical conditions of formative assessment of educational achievements of junior high school students in the linguistic and literary field of education.

The object of the research is the process of implementing formative assessment in primary school.

The subject of the study is formative measures aimed at ensuring pedagogical conditions for formative assessment of educational achievements of junior high school students in the linguistic and literary field of education.

Research methods: analysis of scientific and educational and methodological literature; generalization; pedagogical experiment, observation, oral survey, conversation; statistical methods.

The following tasks were set and performed in the qualification work:

- 1) highlight theoretical and practical aspects of formative assessment of educational achievements of junior high school students;
- 2) reveal scientific approaches and principles regarding the implementation of formative assessment in primary school in the process of studying language and literature subjects;
- 3) to outline the techniques and means of formative assessment in the subjects of linguistic and literary education in primary school;
- 4) justify the pedagogical conditions for the implementation of formative assessment in primary school and experimentally verify their effectiveness in the process of studying language and literature subjects in primary school.

The theoretical significance of the obtained results lies in the characteristics of the conceptual and normative-legal foundations of formative assessment in the New Ukrainian School; elucidation of scientific approaches and principles to the implementation of formative assessment in the process of studying language and literature subjects in primary school; in substantiating the pedagogical conditions of formative assessment of educational achievements of junior high school students in the linguistic and literary field of education.

The practical significance of the obtained results is: in the analysis of the scientific and methodological support of the process of implementation of formative assessment in primary school; experimental verification of the effectiveness of pedagogical conditions of formative assessment of educational achievements of junior high school students in the linguistic and literary field of education.

Pedagogical conditions for the implementation of formative assessment in the linguistic and literary field of education in primary school are defined and substantiated in the study: systematicity and consistency, differentiation, development of critical thinking, active participation, use of modern tools, formation of speech and literary skills, feedback and self-evaluation. involving parents, a clear concept of formative assessment, creating a favorable educational environment, involving students in assessment, using various forms of assessment, forming a pedagogical culture of assessment, learning to understand and accept assessments.

Theoretical aspects of formative assessment of educational achievements of junior high school students are highlighted: orientation to the learning process, continuity of assessment, variety of methods, orientation to development.

Techniques and means of formative assessment of educational achievements of junior high school students in the linguistic and literary field of education are revealed. The stages of using formative assessment techniques during language and literary education lessons are outlined.

Key words: means, language, younger schoolchildren, pedagogical conditions, primary education, development, formative assessment.

ЗМІСТ

Вступ.....	9
Розділ 1. Формувальне оцінювання як інноваційний підхід до контролю та оцінювання навчальних досягнень молодших школярів	12
1.1. Наукові витоки ключових понять дослідження.....	12
1.2. Концептуальні та нормативно-правові засади формувального оцінювання в Новій українській школі	20
1.3. Теоретичні та практичні аспекти формувального оцінювання навчальних досягнень молодших школярів.....	28
1.4. Особливості формувального оцінювання навчальних досягнень молодших школярів з мовно-літературної освітньої галузі.....	35
Розділ 2. Науково-методичне забезпечення процесу формувального оцінювання навчальних досягнень молодших школярів з мовно-літературної освітньої галузі.....	42
2.1. Техніки та засоби формувального оцінювання з мовно-літературної освітньої галузі.....	42
2.2. Педагогічні умови впровадження формувального оцінювання з мовно-літературної освітньої галузі в початковій школі.....	63
2.3. Результати педагогічного експерименту	70
Висновки.....	77
Список використаних джерел.....	81
Додатки.....	88

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

КГ – контрольна група

МОНУ – Міністерство освіти і науки України

НУШ – Нова українська школа

ПО – початкова освіта

ФО – формувальне оцінювання

ВСТУП

Оцінювання навчальних досягнень учнів – це невід’ємна складова освітнього процесу. Тому сучасна освіта неможлива без реалізації принципово нових підходів до оцінювання навчального поступу учнів.

В Україні відповідно до реформи «Нова українська школа», заснованій на засадах компетентнісного підходу, змінилися й концептуальні підходи до оцінювання навчальних досягнень молодших школярів, а саме відбулося: виключення негативних моментів з навчання, індивідуалізація навчального процесу, підвищення навчальної мотивації й самостійності учнів. Тому наразі особливої уваги набуває формувальне оцінювання – інноваційний вид оцінювання, спрямований на підвищення якості знань учнів та ефективності освітнього процесу загалом. Це – специфічний вид оцінювання, що дає змогу відстежити їхні індивідуальні особливості.

У сучасних умовах спостерігається загострення проблеми впровадження формувального оцінювання, що, в свою чергу, викликало необхідність у вивченні педагогічних умов, інструментів та технік формувального оцінювання молодших школярів.

Науково-методичні засади формувального оцінювання висвітлено у працях вітчизняних і зарубіжних дослідників, зокрема В. Вембер, Н. Ларіонової, О. Локшиної, О. Онопрієнко. Проблему ролі формувального оцінювання для відслідковування розвитку компетентностей учнів у процесі навчання окремих предметів продемонстровано у працях: О. Барни, Н. Морзе, О. Пошетун, Т. Ремех, А. Фасолі та ін.

У дослідженнях вчених формувальне оцінювання визначається як оцінювання, що має на меті формування навчального процесу з урахуванням навчальних потреб кожного учня задля ефективнішого формування необхідних знань, умінь та ставлень. На думку науковців, щоб оцінювання стало формувальним, вчителю потрібно застосовувати систему прийомів, які будуть

ґрунтуватися на ціннісних орієнтирах.

Метою дослідження є теоретичне обґрунтування та експериментальна перевірка ефективності педагогічних умов формувального оцінювання навчальних досягнень молодших школярів з мовно-літературної освітньої галузі.

Завдання дослідження:

1) висвітлити теоретичні та практичні аспекти формувального оцінювання навчальних досягнень молодших школярів;

2) розкрити наукові підходи та принципи щодо впровадження формувального оцінювання в початковій школі у процесі вивчення предметів мовно-літературної освітньої галузі;

3) окреслити техніки та засоби формувального оцінювання на предметах мовно-літературної освітньої галузі в початковій школі;

4) обґрунтувати педагогічні умови впровадження формувального оцінювання в початковій школі та експериментально перевірити їхню ефективність у процесі вивчення предметів мовно-літературної освітньої галузі в початковій школі.

Об'єкт дослідження – процес впровадження формувального оцінювання в початковій школі.

Предмет дослідження – формувальні заходи, спрямовані на забезпечення педагогічних умов формувального оцінювання навчальних досягнень молодших школярів з мовно-літературної освітньої галузі.

Теоретичне значення одержаних результатів полягає в характеристиці концептуальних та нормативно-правових засад формувального оцінювання в Новій українській школі; висвітленні наукових підходів та принципів до впровадження формувального оцінювання у процесі вивчення предметів мовно-літературної освітньої галузі у початковій школі; в обґрунтуванні педагогічних умов формувального оцінювання навчальних досягнень молодших школярів з мовно-літературної освітньої галузі.

Практичне значення одержаних результатів полягає: в аналізі науково-методичного забезпечення процесу впровадження формувального оцінювання в

початковій школі; експериментальній перевірці ефективності педагогічних умов формувального оцінювання навчальних досягнень молодших школярів з мовно-літературної освітньої галузі.

Методи дослідження: аналіз наукової та навчально-методичної літератури; узагальнення; педагогічний експеримент, спостереження, усне опитування, бесіда; статистичні методи дослідження.

Основні положення й результати дослідження було висвітлено в тезах доповіді («Інструменти формувального оцінювання на уроках мовно-літературної освітньої галузі в початковій школі») та опубліковано в матеріалах III Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю «Актуальні проблеми педагогічної освіти: новації, досвід та перспективи» (20 квітня 2023 року, Запорізький національний університет).

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел (64 позиції), додатків. Загальний обсяг – 103 сторінки, обсяг основного тексту – 80 сторінок. Кваліфікаційна робота містить 4 таблиці, 10 рисунків, 4 додатки.

РОЗДІЛ 1

ФОРМУВАЛЬНЕ ОЦІНЮВАННЯ ЯК ІНОВАЦІЙНИЙ ПІДХІД ДО КОНТРОЛЮ ТА ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

1.1. Наукові витoki ключових понять дослідження

Надзвичайно важливим складником освітнього процесу є оцінювання навчальних досягнень учнів, відтак сучасна освіта неможлива без реалізації принципово нових підходів до оцінювання навчального поступу учнів.

Як відомо, концепція Нової української школи побудована на засадах компетентнісного підходу, відповідно оновилися й підходи до оцінювання навчальних досягнень молодших школярів, зокрема акцент на індивідуалізацію, виключення негативних моментів з навчання та навчання, яке спрясоване на підвищення навчальної мотивації, самостійності учнів і усунення негативних проявів в освітньому процесі тощо.

У сучасних умовах розвитку освіти дедалі більше уваги акцентується на формувальному оцінюванні як інноваційному підході, спрямованому на підвищенні якості знань учнів та ефективності освітнього процесу загалом, що надає змогу відстежити їхні індивідуальні особливості.

Проблема контрольно-оцінювальної діяльності розкрили у своїх працях вітчизняні науковці, зокрема Н. Бібик [55], М. Вашуленко [55], Н. Деньга [6], Л. Кабан [17], Н. Морзе [24], О. Онопрієнко [26; 27], А. Предик [35], І. Процюк [46], О. Савченко [47] та ін.

У роботах дослідників основну увагу приділено змісту та структурі ключової компетентності – «вміння навчатися» і предметних компетентностей, що дало змогу уточнити результати початкового навчання як об'єктів контролю й оцінювання. Подальша реалізація компетентнісного підходу до навчання молодших школярів засвідчила актуальність низки назрілих питань, з-поміж яких

– контроль не лише знань, умінь, навичок, а й особистісних результативних складників компетентностей. У процесі змістовно-структурного аналізу навчальних досягнень молодших школярів нами було з'ясовано багатоаспектність їхніх проявів [55].

Враховуючи цю закономірність у ХХ столітті зарубіжні науковці розпочали пошуки відповіді на питання «Якою сьогодні повинна бути мета освіти/навчання?». Дж. Дьюї, американський філософ, психолог та реформатор освіти, досліджував навчання як активний процес, заснований не на впровадженні знань ззовні, а на уподібненні їх учнем, тобто такий процес, який виходить зсередини. Завдання навчання – допомогти учню соціалізуватися і привчити до праці. Все це можна створити через «навчання шляхом діяння».

Багато уваги сутності формувального оцінювання, особливості його використання у закладах загальної середньої освіти приділяється в наукових працях педагогів (О. Барна, В. Вембер, Н. Морзе та ін.). Проблема інструментарію формувального оцінювання, підготовку майбутніх учителів різних спеціальностей до впровадження технології в Новій українській школі досліджується науковцями (М. Вашуленко, Г. Генсерук, О. Онопрієнко та ін.).

У дослідженнях вчених формувальне оцінювання – це стратегія освітньої діяльності та невід'ємний складник процесу навчання, що надає здобувачам освіти можливість відстежувати свої успіхи і невдачі та самостійно керувати процесом навчання.

Вітчизняні й зарубіжні науковці, трактуючи поняття формувального оцінювання, спираються на суб'єктно-суб'єктні стосунки учасників навчального процесу, і таким чином, учень – суб'єкт процесу, який бере активну участь в ньому, розвиває своє мислення й мовлення, формує компетентності, користується ними.

Сучасна освіта, як зазначав К. Роджерс, полягає не в засвоєнні знань, а в становленні особистості. Сенс навчання – зміна внутрішнього чуттєво-когнітивного досвіду учня.

У Національній доктрині розвитку освіти та Державній національній

програмі «Освіта. Україна XXI століття» зазначено, що наразі актуалізуються завдання щодо оновлення освіти, пошуку нових педагогічних технологій, методів і форм, створення умов для творчого самовиявлення й особистісного розвитку і творчої самореалізації кожного громадянина України.

Один з основоположників руху «ефективних шкіл» П. Мортимор уважав, що якісний стрибок можливий, якщо школа поставить перед собою нову освітню мету. Такою метою, за його словами, є «людина, яка усвідомлює себе, внутрішньо мотивована, швидко мислить, орієнтована на рішення проблем і готова до ризику, діє спільно з іншими людьми, достатньою мірою озброєна знаннями, толерантна й соціально орієнтована».

У 60-х роках ХХ ст. у зарубіжній педагогіці розпочалися активні пошуки оптимізації оцінювання відповідно до сучасних соціокультурних умов, цьому сприяла зміна розуміння мети освіти і ролі вчителя в освітньому процесі, яка потребувала змін у розумінні мети, змісту й механізмів оцінювання. Насамперед відбувся перегляд змісту поняття «оцінювання» і мети оцінювання як педагогічної процедури.

Новозеландський учений К. Бібі, у 1977 році, відрекомендував тлумачення оцінювання як систематичного збирання і трактування фактів, за якими йде наступний етап – судження про їхню цінність і відповідне планування подальших дій.

На початку 80-х років ХХ століття Е. Стоунс зазначав, що оцінювання має бути частиною системи навчання, взаємодіяти як з нею, так і з завданнями процесу освіти, наголошував на «неперервності» оцінювання, а саме на оцінюванні, яке контролює навчання і забезпечує вчителю зворотний зв'язок з учнями в ключових моментах вивчення матеріалу.

У 2000 році британський дидакт А. Келлі проголосив закономірність: від вибору технологій оцінювання залежить той комплекс знань, умінь, навичок і цінностей, які опанує учень у процесі навчання.

У 2001 році європейські вчені Т. Келлаган і В. Гріні запропонували розуміти під оцінюванням «будь-яку процедуру або діяльність, яка застосовується

з метою збирання інформації щодо знань, умінь, ставлень учня або групи учнів».

Уперше термін «формувальне оцінювання» було вжито в науковій літературі у 1967 р. австралійським вченим М. Скрайвенем. Він запропонував розрізняти підсумкове та формувальне оцінювання:

- підсумкове оцінювання має використовуватися для оцінювання результатів досягнення здобувачем освіти;
- формувальне оцінювання повинне використовуватися для покращення розвитку та самого об'єкта.

На думку вченого, таке оцінювання переслідує мету використання аналітичних інструментів і прийомів для вимірювання прогресу учнів у процесі пізнання ними світу.

Згодом визначення «формувальне оцінювання» у своїх дослідженнях використав Б. Блум. Його зацікавила ідея використання зворотного зв'язку на кожній стадії набуття знань з метою їх моніторингу та корекції для подальшого успішного навчання. Б. Блум був переконаний, що основна мета формувального оцінювання – допомога учням у здобутті знань.

Значний внесок у вивченні формувального оцінювання зроблено швейцарськими вченими Л. Аллал і Л. Лопес у 2005 році, які доповнили формувальне оцінювання таким складником, як суб'єкт-суб'єктна взаємодія: у цьому виді оцінювання роль учителя ґрунтується на діалозі з собою, що оцінюється, для того, щоб визначити рівень її досягнень, можливості та обговорити варіанти покращення ситуації.

Традиційне розуміння сутності поняття «формувальне оцінювання» представлено в роботах П. Блека та Д. Уільяма, які визначили його як «сукупність заходів з отримання інформації про діяльність здобувачів освіти, що може бути використана в якості зворотного зв'язку для покращення викладання та навчання». В англomовному науковому тлумаченні на позначення формувального оцінювання також вживають термін «оцінювання для навчання», що вимірює навчальні потреби здобувачів освіти і характеризується якісним оцінюванням без використання операцій кількісного вимірювання оцінки.

Також під формувальним оцінюванням розуміють інтерактивне оцінювання прогресу учнів, що дає змогу вчителю визначати потреби учнів та відповідним чином адаптовувати процес навчання:

– швейцарський учений Ф. Перрену тлумачить формувальне оцінювання як «будь-яке оцінювання, яке допомагає учневі навчатися та розвиватися», наголошуючи на активній ролі розвитку;

– новозеландські вчені Б. Коуві та Б. Белл – як «двосторонній процес між учителем та учнем з метою оптимізації процесу навчання», підкреслюючи важливість співробітництва;

– британський учений П. Блек – як «діяльність вчителя та учнів, яка надає відомості, які можуть бути використані як зворотній зв'язок для кореляції навчального процесу», підкреслюючи ідею важливості реагування в процесі навчання на запити дитини.

На думку Т. Байбари, під час визначення форм і методів здійснення контролю й оцінювання важливо спиратися на відповідні дидактичні засади, які ми розуміємо як сукупність узагальнених орієнтирів, сформульованих у категоріях дидактики, що під час відбору й розподілу елементів змісту й організації навчання спрямовують дослідницький пошук у певному напрямі. Оскільки контроль і оцінювання є органічним складником навчання, то першорядною дидактичною основою постає теорія навчальної діяльності. Згідно з цією теорією, навчання – це «закономірний хід педагогічної взаємодії (навчання), який характеризується постійною зміною діяльності вчителя та діяльності учнів і який зумовлює зміну якостей особистості кожного школяра внаслідок їхньої власної навчально-пізнавальної діяльності, спрямованої на оволодіння певним обсягом змісту навчального предмета» [1, с. 9].

Як зазначає О. Онопрієнко, в процесі такої дидактичної взаємодії, окрім засвоєння змісту навчання поєднується педагогічний вплив, його активне сприймання і засвоєння учнем із власною активністю школяра, яка проявляється в безпосередніх або опосередкованих впливах як на педагога, так і на самого учня. Тобто вчитель впливає на учня дидактично вивіреном змістом, який доводить за

допомогою адекватних навчальній ситуації способів і засобів, організовує суб'єкт-об'єктні відносини (навчально-пізнавальну діяльність), стимулює суб'єкт-суб'єктні відносини, зумовлені взаємодією і спілкуванням з іншими учнями. Водночас учень вступає в такі відносини й оволодіває змістом, користуючись доступними йому власними способами і засобами (досвідом діяльності), – все це викликає зміну його особистісних якостей і властивостей. У процесі взаємодії відбувається зворотний зв'язок – учень повідомляє вчителю безпосередньо чи опосередковано (наприклад, через короткотривалі письмові роботи) про характер своєї діяльності, про успішність чи проблеми в її ході. Це дає змогу вчасно контролювати, коригувати й оцінювати результати навчання і, що найважливіше, тримати в полі уваги хід формування певних утворень, пов'язаних із результативним компонентом [27].

Останнім часом у сфері контрольно-оцінювальної діяльності в освітніх системах країн Європейського Союзу такий підхід набуває все більшого розвитку. Його вважають ефективним засобом забезпечення якості навчальних досягнень учнів, особливо компетентнісного прояву. Сутність формувального підходу пов'язана із систематичним відстеженням індивідуального просування школярів у процесі навчання для своєчасної корекції; з активним залученням учнів до процесу оцінювання власної діяльності. Її також можна укласти в алгоритм: формуємо оцінюючи – оцінюємо формуючи. Такий контроль спрямований на визначення ефективних шляхів прогресування конкретного учня у навчанні, мотивування його на здобуття максимально можливих результатів.

Учитель перебуває не над учнем у цьому процесі, а поруч – допомагає перейти на вищу сходинку досягнень. Під час перевірки, наприклад, письмових робіт з'ясовується не те, скількох помилок припустився учень і на скільки меншим буде його бал від максимального, натомість, якого рівня він зміг досягти, на скільки вищим чи нижчим є нинішній результат порівняно з попереднім його ж результатом, а не з досягненнями інших дітей у класі, а також чи відповідає він очікуванням школяра.

Це – справді складне педагогічне завдання, і для його розв'язання,

передусім, необхідно змінити розуміння учасниками освітнього процесу функцій контрольної-оцінювальної діяльності. За формувального підходу більшого значення набувають діагностувальна, прогностична, мотиваційна, розвивальна, навчальна, коригувальна і виховна функції.

Так, діагностика результатів опанування матеріалом на певному етапі навчання дає змогу виявити проблеми у засвоєнні учнем змісту та за наявності таких вчасно запобігти їхньому нашаруванню під час розгляду нового матеріалу. Прогностичність контролю забезпечить можливість з'ясувати індивідуальні можливості учня в опануванні змістом на підставі попереднього навчання, дібрати відповідний для нього темп засвоєння матеріалу й рівень його складності, передбачити адекватні методи і форми пізнавальної та практичної діяльності, дібрати необхідне дидактичне забезпечення.

Мотиваційний компонент діяльності позначатиметься на активізації вже здобутого навчального досвіду учня, стимулюванні прагнення використовувати й розвивати його до бажаного рівня, на усвідомленні школярем необхідності систематичного контролю процесу засвоєння нового матеріалу, на інтересі до пізнання нового.

Розвивальна функція забезпечує усвідомлення кожним учнем особливостей розвитку його учіння, удосконалення загальнонавчальних умінь школяра, пов'язаних із самоконтролювальною діяльністю на основі здатності аналізувати, узагальнювати й оцінювати результати опанування змістом.

Навчальна функція передбачає таку організацію виконання учнем навчальних завдань різного рівня складності, за якої дитині надається можливість самостійно відшукувати помилки або неточності, пояснювати їхню природу, виправляти їх. Саме таким чином підвищується якість засвоєння навчального матеріалу, з'ясовуються резерви для удосконалення.

Коригувальний компонент контролю й оцінювання дає змогу на основі аналізу ходу формування знань та вмінь учня, динаміки його навчальних досягнень своєчасно реагувати на недоліки процесу, виявляти причини недостатнього розуміння навчального матеріалу, управляти його засвоєнням,

вчасно запобігати неуспішності.

Виховний аспект виявляється у формуванні ціннісних якостей особистості, пов'язаних із становленням самосвідомості, бажанням учитися й наполегливо працювати над собою, відсутністю побоювання помилитися, самоутвердженням і переконанням у власних можливостях і здібностях [27, с. 39–40].

На думку О. Онопрієнко, «впровадження формувального підходу вимагає передусім зміни психологічної настанови учителя, докорінної зміни ставлення учнів та їхніх батьків до шкільної оцінки. Перший крок до цього у початковій школі вже зроблено, коли набули чинності оновлені орієнтовні вимоги до контролю й оцінювання навчальних досягнень (2016 р.). Відтепер оцінювання – це конфіденційна інформація, яка стосується лише вчителя, дитини та її батьків, тобто навчальні досягнення учнів не мають озвучуватися на батьківських зборах чи повідомлятися публічно у вигляді різноманітних рейтингів. Важливо, щоб такої рекомендації дотримувались у масовій шкільній практиці.

В умовах упровадження компетентнісної освіти контроль і оцінювання має стати дієвим механізмом, який забезпечить розвиток конкретного учня, сформує його персональні якості щонайбільше доступного рівня, сприятиме розумінню школярем власного поступу. Реалізація формувального підходу до оцінювання дасть змогу здобути інформацію про реальний стан навчальних досягнень учня, що забезпечить можливість вчасно відреагувати на проблеми в навчанні, прийняти педагогічні рішення для його покращення. У зв'язку з цим подальшого розроблення потребує сучасний інструментарій для здійснення формувального контролю й оцінювання учнів у системі загальної середньої освіти» [27, с. 41].

Як зазначає А. Предик, нововведення у нормативному забезпеченні початкової школи налаштовують на необхідність відмовитися від авторитарності, натомість звернутися до педагогіки співробітництва, в якій учень буде не просто діяльним учасником, а візьме на себе частину відповідальності за своє навчання. Таким чином, навчальна діяльність, зокрема, такий її складник, як контрольнооцінювальна діяльність – стає полісуб'єктною, оскільки до неї долучаються і вчителі, і школярі [35].

Українська дослідниця О. Локшина на основі аналізу тлумачень поняття «формувальне оцінювання» зарубіжними вченими Ф. Перрену, Б. Коуві та Б. Беллом, П. Блеком сформулювала концепт: «формувальне оцінювання розуміється як інтерактивне оцінювання учнівського прогресу [46, с. 261], розуміє формувальне оцінювання як інтерактивне оцінювання учнівського прогресу, що дає змогу вчителям визначати потреби учнів, адаптуючи до них процес навчання» [22, с. 224].

Під формувальним оцінюванням науковці [6; 23] розуміють інтерактивне оцінювання прогресу учнів, що дає змогу вчителю визначати потреби учнів та відповідним чином адаптовувати процес навчання.

Як зазначає О. Онопрієнко, формувальне оцінювання, на відміну від традиційного, в якому результати тестів та контрольних замірів знань та умінь є основним джерелом відомостей про рівень навчальних досягнень учнів, здійснюється в тісному зв'язку з тим, як реально відбувався процес навчання [26, с. 24].

Таким чином, формувальне оцінювання тлумачать як дієвий інструмент в процесі індивідуалізації та поліпшення процесу навчання. Цілепокладання під час формувального навчання не є стабільним, воно постійно аналізується та змінюється з огляду на індивідуальні особливості учня. Формувальне оцінювання в початковій школі – це оцінювання, що мотивує молодших школярів навчатися та сприяє окращенню якості викладання навчальних предметів та підвищення ефективності освітнього процесу.

1.2. Концептуальні та нормативно-правові засади формувального оцінювання в Новій українській школі

Однією із критично важливих складових навчального процесу та освіти загалом завжди було оцінювання знань учнів. Воно відіграє важливу роль у всіх ланках освіти, проте саме в початковій школі цей процес неодноразово ставав

предметом зацікавлення та дискусій. Така увага до реформування концепції оцінювання школярів пов'язана передусім із думкою педагогів та психологів щодо залежності рівня якості освіти від рівня ефективності оцінювання її учасників. Саме завдяки оцінюванню здійснюється контроль прогресу та досягнень учнів.

Процес оцінювання в системі освіти передбачає вимір рівня досягнень учнів, що допомагає педагогам здійснити планування навчальних програм та адаптувати їх під індивідуальні потреби учнів. Невід'ємною складовою процесу оцінювання є виявлення слабких та сильних сторін учнів, з метою подальшого розвитку їх здібностей, виявлення реального рівня ефективності тих чи інших методів викладання. Такий підхід щодо оцінювання навчальних досягнень школярів є відносно новим.

Сучасна педагогічна теорія розглядає оцінювання не просто як один із складників навчального процесу, а як одне з основоположних поняття, поруч із власне поняттям навчання. Воно взаємодіє із цілями, змістом та завданнями навчання, не менше важливими, ніж форми та методи.

Активна взаємодія між педагогами та учнями стає критично значущим фактором для успішного здійснення освітнього процесу. Відповідальність за оцінювання не лежить лише на плечах вчителя, вона також спирається на учнів, які взаємодіють у цьому процесі, утворюючи таким чином цілісну, продуктивну та збалансовану систему навчання.

Система оцінювання знань учнів у освітньому процесі пройшла довгий шлях розвитку. Особливо це твердження стосується початкової ланки. До освітніх реформ у 2016 році у вітчизняній педагогіці оцінювання визначалося виключно як інструмент для перевірки та контролю академічних досягнень учнів і не приділялося достатньої уваги індивідуальним особливостям розвитку дитини, навчальному поступу тощо.

Такий підхід до системи оцінювання зафіксований і в нормативних документах, якими керувалися у професійній діяльності педагоги, зокрема в рекомендаціях МОН [15], в яких зазначено: «Перевірка й оцінювання передбачає

систематичне й об'єктивне визначення рівня навчальних досягнень учнів відповідно до програмових вимог. Систематичність зумовлена дидактичною доцільністю здійснення контролю на всіх етапах процесу навчання. Об'єктивність контролю полягає у запобіганні вчителем суб'єктивних і помилкових оцінних суджень, які не відображають реальних досягнень учнів у навчанні» [15].

Це формулювання не включає в себе врахування індивідуальних особливостей учнів. Зміни поглядів у педагогіці, розвиток дитиноцентризму та необхідність підлаштовуватися під зрушення в суспільстві призвели до потреби оновлення змісту поняття оцінювання. Такі реформи були запроваджені і втілені у форматі формувального оцінювання.

Основні концептуальні засади формувального оцінювання навчальних досягнень молодших школярів закладено в Концепції Нової української школи (2016 рік) [20], в якій у контексті компетентнісного підходу до освітнього процесу в початковій школі було акцентовано увагу на змінах у змісті контролю та оцінювання навчальних досягнень учнів.

Нова концепція освіти передбачала зміни у підході до оцінювання учнів, вони значно відрізнялися від підходів, представлених у попередніх концепціях початкової освіти.

1. Підходи до оцінювання результатів навчання були переглянуті і перетворені.

2. Оцінки більше не будуть використовуватись для ранжування учнів, а замість цього, вони слугуватимуть для аналізу індивідуального прогресу та планування індивідуального темпу навчання.

3. Оцінки розглядатимуться як рекомендації, спрямовані на надання підказок та підтримки для подальших дій, а не як примус до певних виборів.

Ці зміни покликані сприяти більш глибокому розумінню та розвитку здібностей кожного учня, забезпечуючи більш індивідуальний та адаптивний підхід до навчання.

Зміни, що закладені в концепції Нової української школи стосуються не тільки підходу щодо оцінювання учнів, врахуванні в ньому індивідуальних темпів

засвоєння програми, а і ролі педагога в цьому процесі.

У процесі впровадження нового стандарту освіти педагогам довелося зіштовхнутися з низкою важливих та складних питань, одним з яких є закріплення стандарту в нормативно-правових документах, та їх відповідність освітнім реаліям.

Так, в оновлених рекомендаціях МОН зазначено: «Оцінювання – процес встановлення рівня навчальних досягнень учня/учениці в оволодінні змістом предмета відповідно до вимог чинних навчальних програм. Його результатом є педагогічна оцінка, яка відображається в оцінювальних судженнях і висновках учителя/вчительки вербально, або в балах. Виставлення балів обов'язково супроводжується оцінювальними судженнями.

Оцінювання у початковій школі ґрунтується на врахуванні рівня досягнень учня/учениці, а не ступеня його невдач. Результати оцінювання навчальних досягнень учнів є конфіденційною інформацією, доступною лише для дитини та її батьків (або осіб, що їх замінюють)» [38]. Трактуючи оцінювання в цьому випадку зводить його буквально до простого контролю, залишаючи поза увагою його потенціал для виховання, розвитку, стимулювання та мотивації учнів. Це також є опозиційною позицією щодо концепції Нової української школи, яка заснована на принципах дитиноцентризму, компетентнісного, особистісно орієнтованого та діяльнісного підходів, а також педагогіки партнерства.

Таке уявлення про оцінювання ігнорувало іноземний, зокрема європейський, досвід у цій сфері, не сприяючи використанню передових практик та інновацій.

Подібні недоліки були усунені протягом практичного застосування концепції Нової української школи, особливо це було застосовано під час реалізації всеукраїнського експерименту «Розроблення і впровадження навчально-методичного забезпечення початкової освіти в умовах реалізації нового Державного стандарту початкової загальної освіти», який передбачав розроблення та впровадження нового підходу до навчання в початковій освіті, що відповідає новому Державному стандарту для цього рівня навчання.

Саме в нормативно-правових документах, що супроводжували реалізацію експерименту з'явилося нове ширше визначення поняття оцінювання, спираючись на попередні документи, зокрема Наказ Міністерства освіти і науки України від 19.08.2016 № 1009 «Про орієнтовні вимоги до контролю та оцінювання навчальних досягнень учнів початкової школи» [28], зазначено, що «Оцінювання навчальних досягнень учнів 1-х класів експериментальних навчальних закладів здійснюється відповідно до Орієнтовних вимог до контролю та оцінювання навчальних досягнень учнів початкової школи, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України від 19.08.2016 № 1009 «Про орієнтовні вимоги до контролю та оцінювання навчальних досягнень учнів початкової школи».

Акцентуємо увагу на тому, що навчальні досягнення учнів перших класів загальноосвітніх навчальних закладів з усіх навчальних предметів підлягають словесному оцінюванню. Учитель може використовувати як усні, так і письмові оцінні судження, які характеризують процес навчання і відображають кількісний і якісний його результати. Недопустимою є заміна оцінок іншими зовнішніми атрибутами (зірочками, сонечками тощо), оскільки вони лише підміняють бальну форму» [28]. Саме в цьому документі присутні рекомендації, щодо зміни форми оцінювання: «Проектом Державного стандарту початкової загальної освіти рекомендується надавати процесу оцінювання формульованого характеру.

Формувальне оцінювання є інтерактивним оцінюванням прогресу учнів, що дає змогу вчителю визначати потреби учнів та відповідним чином адаптувати процес навчання. Використання формульованого оцінювання дозволить відстежувати особистісний розвиток дитини та хід опанування навчального досвіду як основи компетентності, вибудовувати індивідуальну траєкторію особистості» [28]. Отже, вже в нормативно-правових документах зафіксовано не тільки вузьке значення оцінювання, а і його зв'язок із вихованням цілісної усебічно розвиненої особистості.

Нормативно-правове забезпечення процесу формульованого оцінювання в Новій українській школі ґрунтується на законодавчих актах щодо загальної

середньої освіти в Україні, зокрема початкової, а саме:

- Законі України «Про освіту» [42];
- Законі України «Про повну загальну середню освіту» [43];
- Постанові Кабінету міністрів України «Про затвердження Державного стандарту початкової освіти» [33];
- Розпорядженні Кабінету міністрів України «Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року» [45]
- Наказі МОН України «Про проведення всеукраїнського експерименту на базі загальноосвітніх навчальних закладів» [44];
- Наказі МОН України «Про затвердження методичних рекомендацій щодо оцінювання навчальних досягнень учнів першого класу у Новій українській школі» [37];
- Наказі МОН України «Про затвердження методичних рекомендацій щодо оцінювання навчальних досягнень учнів другого класу» [38];
- листах МОН України щодо методичних рекомендацій [61; 62; 60; 59];
- основах стандарту освіти Нової української школи [25];
- орієнтовних вимогах до контролю та оцінювання навчальних досягнень учнів початкової школи [28];
- інструктивно-методичних рекомендаціях щодо організації освітнього процесу та викладання навчальних предметів у закладах загальної середньої освіти у 2022/2023 навчальному році. Початкова освіта [16] тощо.

Одним із основних нормативно-правових документів для педагога є Закон України «Про освіту». Проаналізувавши положення документа, варто наголосити на тому, що він не лише встановлює загальний каркас освітньої системи, але й містить визначення засад та принципів оцінювання.

У Законі «Про освіту» враховані основні принципи оцінювання навчальних досягнень учнів.

1. Об'єктивність. Оцінювання повинно ґрунтуватися на конкретних результативних показниках, які можуть бути максимально об'єктивними та

вимірювальними та прозорими. Такі положення передбачені передусім в «Статті 41. Система забезпечення якості освіти», «Статті 42. Академічна доброчесність».

2. Справедливість. Учні мають рівні можливості та умови для оцінювання своїх досягнень, що гарантує справедливість і рівноправність у навчальному процесі.

3. Компетентність. Оцінювання здійснюється кваліфікованими педагогами, які мають достатні знання та навички для об'єктивної оцінки учнів.

4. Індивідуалізація. Урахування індивідуальних особливостей та потреб учнів при оцінюванні їх досягнень.

5. Розвиток. Оцінювання спрямоване на здобуття та розвиток знань, вмінь та компетентностей учнів, а не лише на засвоєння інформації.

Закон України «Про освіту» містить конкретні положення стосовно форматів оцінювання, періодичності, а також механізмів контролю якості оцінювання. Проте варто наголосити на тому, що власне термін «формувальне оцінювання» у законі відсутній.

У Законі України «Про повну загальну середню освіту» [43] вже наявні згадки про формувальне оцінювання учнів, передусім у Статті 17 «Оцінювання результатів навчання учнів та їх атестація».

У ній зазначається, що «Основними видами оцінювання результатів навчання учнів є:

- формувальне оцінювання;
- поточне оцінювання;
- підсумкове (тематичне, семестрове, річне) оцінювання;
- державна підсумкова атестація;
- зовнішнє незалежне оцінювання» [43].

Проте обидва документи не дають роз'яснень щодо змісту та методології формувального оцінювання.

Дещо ширше визначення концепції формувального оцінювання присутнє вже в Постанові Кабінету міністрів України «Про затвердження Державного стандарту початкової освіти» [46].

У ній формувальне оцінювання визначається як таке, «яке допомагає відстежувати особистісний розвиток здобувачів освіти і хід опанування ними навчального досвіду як основи компетентності, вибудовувати індивідуальну траєкторію особистості» [46]. У цьому ж документі визначено чіткі вимоги до обов'язкових результатів здобувачів освіти з різних галузей.

Найґрунтовніше формувальне оцінювання розкрито в Наказі МОН України «Про затвердження методичних рекомендацій щодо оцінювання навчальних досягнень учнів першого класу у Новій українській школі» [37], Наказі МОН України «Про затвердження методичних рекомендацій щодо оцінювання навчальних досягнень учнів другого класу у Новій українській школі» [38] та в додатках до цих нормативно-правових документів. В методичних рекомендаціях зазначено, що: «Оцінювання результатів навчання та особистих досягнень учнів у першому класі має формувальний характер, здійснюється вербально, на суб'єкт-суб'єктних засадах, що передбачає активне залучення учнів до самоконтролю і самооцінювання» [35].

Саме в цих актах задокументовано, що цей підхід передбачає вербальну оцінку на суб'єкт-суб'єктних засадах, що активно залучає учнів до самоконтролю та самооцінювання.

Орієнтування на формувальне оцінювання дає змогу вчителю спостерігати за прогресом кожного учня з перших днів навчання і протягом усього року. Вимоги до результатів навчання та компетентностей, встановлені стандартами, допомагають оцінювати динаміку формування навчальних дій і особистого розвитку учнів. Завершальне оцінювання проводиться лише на кінець року для визначення освітніх завдань індивідуального підходу до навчання дитини в майбутньому.

Головною метою формувального оцінювання є підтримка впевненості учнів у собі, виявлення успіхів, акцентування на сильних сторонах, а також діагностування проблем та їх запобігання. Вчитель має стимулювати бажання вчитися у дітей та підтримувати їх у саморозвитку. Оцінювання допомагає учням набувати навички самооцінювання та контролю за власним прогресом.

Отже, на разі система освіти все ще стоїть на шляху важливих реформ, проте запроваджений стандарт Нової української школи вже пройшов деякі випробування та зазнав змін, передусім у нормативно-правовому полі. На разі працівники освіти мають керуватися низкою утверджених документів, що містять чітку та актуальну концепцію Нової української школи.

1.3. Теоретичні та практичні аспекти формування оцінювання навчальних досягнень молодших школярів

Зміни орієнтирів у сучасній освіті вимагають від педагогів швидкої реакції та вміння підлаштовуватися під нові стандарти. Формувальне оцінювання навчальних досягнень молодших школярів – це підхід до оцінювання, який зосереджений на процесі навчання та розвитку дитини. Це значить, що основна мета формування оцінювання полягає не лише в присудженні оцінки після певного періоду навчання, а й в наданні інформації, яка може допомогти вчителям та батькам зрозуміти, як дитина вчиться, які знання та навички вона освоює, і як вона може покращити свій процес навчання.

Якість освітнього процесу на рівні закладу освіти формується внаслідок взаємодії різноманітних факторів, але важливо зазначити, що на це впливають зокрема організація та методологія оцінювання рівня навчальних досягнень. Така визнана значущість оцінювання в освітньому середовищі неминуче вимагає концептуальних перетворень у внутрішній системі освіти, включаючи перегляд і реалізацію засадничо нових підходів до оцінювання навчальних результатів учнів. Цей складний процес належить до розряду пріоритетних завдань і обов'язково вимагає від педагогічного колективу засвоєння сучасних методів та методик, спрямованих на оцінювання не лише фахових знань, але й міждисциплінарних зв'язків, а також особистісно орієнтованих досягнень учнів на різних етапах навчального процесу.

Особливо важливим є чинник, що впливає на оцінювання як на суттєвий засіб стимулювання здобувачів освіти до досягнення виняткових результатів у навчанні та розвитку.

Впровадження в сучасну систему освіти формувального оцінювання є важливим кроком до практичного втілення нових стандартів, а також до збільшення результативності та якості освіти в Україні. Проте будь-які інновації ставлять перед педагогами низку питань, які потребують вирішення. Варто наголосити на тому, що ідея формувального оцінювання загалом не є новою, спроби його використання були присутні в діяльності багатьох педагогів попередніх епох, проте вони мали індивідуальний характер. Тож важливим завданням педагогічної спільноти було вироблення чіткої терміносистеми та розроблення методології, якою послуговуватимуться вчителі в своїй професійній діяльності.

Успішне використання формувального оцінювання в практичній діяльності вчителя вимагає від нього ґрунтовної підготовки, ознайомлення із теоретичними аспектами і практичними методами його використання.

Основоположними категоріями формувального оцінювання є теоретичні засади, на які спираються вчителі під час вибору методології. Варто наголосити на тому, що вони зафіксовані в нормативно-правових документах, таких як вищезгадані Державний стандарт початкової освіти [46], методичні рекомендації МОН [59], Закон України «Про повну загальну середню освіту» [43] тощо. Саме в цих документах присутні основні рекомендації щодо впровадження формувального оцінювання навчальних досягнень молодших школярів.

Узагальнивши наявні рекомендації, погляди вітчизняних педагогів, варто наголосити на тому, що ключовими теоретичними аспектами формувального оцінювання доцільно вважати такі:

- 1) орієнтація на процес навчання (основна увага при формувальному оцінюванні приділяється самому процесу навчання, розвитку та засвоєнню знань, а не лише отриманому результату);

2) неперервність оцінювання (оцінювання здійснюється протягом тривалого періоду, дозволяючи відстежувати зміни в навчальних досягненнях учня з часом);

3) різноманітність методів (використовуються різноманітні методи оцінювання – це допомагає отримати повнішу картину навчальних досягнень учня);

4) зорієнтованість на розвиток (оцінювання спрямоване на підтримку розвитку дитини, виявлення її потреб у навчанні та сприяння її особистісному зростанню).

Такі теоретичні засади покликані реалізувати основні переваги формульованого оцінювання, серед яких основними вважаємо:

– індивідуалізацію навчання (формульоване оцінювання дозволяє вчителям краще розуміти потреби та здібності кожної дитини. Це дозволяє налаштувати навчальний процес так, щоб він відповідав індивідуальним особливостям кожної дитини);

– підвищення мотивації (формульоване оцінювання надає можливість дітям бачити свій власний прогрес і досягнення протягом часу. Це може бути джерелом позитивної мотивації для їхнього навчання та розвитку);

– глибоке розуміння (завдяки формульованому оцінюванню вчителі отримують більш глибоке розуміння того, як діти навчаються, які питання або теми можуть бути складними для них, і як доцільно адаптувати навчання для кращого засвоєння матеріалу);

– розвиток навчальної самостійності (формульоване оцінювання сприяє розвитку навичок саморегуляції та самооцінювання. Діти вчать відстежувати свій власний прогрес та розуміти, в яких аспектах потрібно покращитися);

– фокусування на самому процесі навчання (формульоване оцінювання спрямоване на процес навчання, а не лише на вивчений матеріал. Це допомагає виховати в дітей більш глибоке розуміння предмету та розвивати аналітичні та критичне мислення);

– посилення співпраці з батьками (формувальне оцінювання дозволяє вчителям та батькам спільно працювати над розвитком дитини. Батьки можуть краще розуміти, як дитина навчається, і вносити свій вклад у її освіту);

– зменшення чинників стресу (скільки формувальне оцінювання не зосереджене на високому тиску отримати найвищі оцінки, воно може допомогти зменшити рівень стресу в дітей, що сприяє позитивному психологічному клімату в навчальному середовищі);

– підвищення якості навчання (формувальне оцінювання дає можливість вчителям адаптувати свої методи та підходи до навчання, що може призвести до підвищення якості освіти).

Варто наголосити на тому, що в Методичних рекомендаціях щодо оцінювання результатів навчання учнів 1–4-х класів закладів загальної середньої освіти [38] чітко сформульовано основні теоретичні положення формувального оцінювання. Передусім, це стосується не тільки мети такого виду оцінювання, яке полягає у «відстеженні особистісного розвитку учнів й ходу опанування ними навчального досвіду як основи компетентності та побудову індивідуальної освітньої траєкторії особистості» [39] а й основних етапів впровадження вчителями формувального оцінювання у своїй діяльності. В оновлених «Методичних рекомендаціях» педагогу пропонується дотримуватися чіткого алгоритму роботи, що складається з певних етапів.

1. Формулювання об'єктивних і зрозумілих для учнів навчальних цілей.
2. Визначення разом з учнями критеріїв оцінювання.
3. Формування суб'єктної позиції учнів у процесі оцінювання.
4. Створення умов для формування уміння учнів аналізувати власну навчальну діяльність (рефлексія).
5. Корегування спільно з учнями підходів до навчання з урахуванням результатів оцінювання [39].

Одним з основних теоретичних аспектів формувального оцінювання є наявні в нормативно-правових документах визначальні результати навчання, що підлягають освоєнню учнями, тобто сукупність знань, навичок, компетенцій та

цінностей, які вважаються основними та невід'ємними для певного етапу навчання або дисципліни. Ці результати визначають, що учень повинен засвоїти та досягти після завершення навчального процесу.

Наприклад, результатами навчання за новими методичними рекомендаціями для 1-го класу з української мови та читання є «аудіативні вміння. Навички використання формул мовленнєвого етикету в ситуаціях навчального і побутового спілкування. Відтворення діалогів, ініціювання та підтримування діалогів на теми, які викликають інтерес. Переказування прослуханого, прочитаного короткого тексту, створення висловлення за наведеним початком, малюнком тощо. Читання цілими словами, читання складами окремих слів ускладненої структури. Уміння аналізувати та інтерпретувати зміст тексту. Списування з друкованого і рукописного тексту, записування під диктування та самостійно складених речень. Правильна вимова звуків, правильне наголошування загальноживаних слів. Уживання великої літери, позначення на письмі м'якості приголосних звуків у межах вимог програми. Розрізнення близьких і протилежних за значенням слів, багатозначних слів, групування лексики. Розрізнення слів – назв предметів, ознак, дій, дослідження і конструювання речень» [27].

Таке чітке формулювання поставленої мети дає можливість педагогам якісно оцінити отримані учнями навички в процесі проведення формувального оцінювання.

Вважаємо за доцільне акцентувати на тому, що успішне впровадження формувального оцінювання молодших школярів можливе лише за умови злагодженої взаємодії його теоретичних та практичних аспектів. Методологічна база формувального оцінювання знаходиться в стані постійного оновлення і розвитку.

Основні методи та прийоми формувального оцінювання ми розглянемо детально в наступних розділах, проте, узагальнивши наявні в педагогічній думці ідеї щодо методів реалізації формувального оцінювання, можемо виокремити основні з них:

– система спостережень (учитель спостерігає за різними аспектами навчання та розвитку дитини у різних контекстах, фіксуючи, як вона взаємодіє з матеріалом, спілкується з однокласниками, розв’язує завдання тощо);

– портфоліо (спеціальний збірник робіт, завдань та проектів дитини, який демонструє її навчальні досягнення протягом певного періоду. Це дозволяє відстежувати зміни в навчальних вподобаннях та здібностях);

– формулювання конструктивного зворотного зв’язку (вчителі надають дітям інформацію про те, що вони вже вміють, та конкретні кроки, які вони можуть зробити на наступному етапі розвитку);

– залучення дітей до самооцінювання (учні вчаться оцінювати свої власні досягнення, встановлюючи цілі для свого навчання та спостерігати за індивідуальним прогресом);

– адаптація навчання (на підставі результатів формульованого оцінювання вчителі можуть змінювати методику навчання, враховуючи потреби та індивідуальність кожної дитини).

Слід зазначити, що це лише узагальнена модель практичних аспектів формульованого оцінювання в молодшій школі. Вибір методів та прийомів оцінки засвоєних знань залежить від низки факторів, серед яких чинне місце посідають цілі, які ставить перед собою педагог, предмет та область знань, рівень навчальної програми, середовище оцінювання тощо.

Серед найпродуктивніших прийомів формульованого оцінювання можемо виокремити такі, як:

– спостереження (вчителі можуть стежити за різними аспектами навчання та розвитку учнів у класі. Це дозволяє отримати інформацію про їхні взаємодію з матеріалом, роботу в групах, саморегуляцію тощо);

– створення та демонстрація власного портфоліо, який пропонують застосовувати і в методичних рекомендаціях. Це – збірка робіт, завдань та проектів, що представляють навчальний прогрес учня протягом часу. Портфоліо допомагає відстежувати зміни у вміннях та навичках, а також виявляти індивідуальні розвиткові шляхи;

– залучення учнів до самооцінювання їхніх досягнень, що дає їм можливість краще розуміти свої сильні та слабкі сторони, встановлювати особисті цілі та шляхи вдосконалення;

– проекти та завдання з відкритими відповідями (учні можуть бути задіяні в складних завданнях або проектах, що вимагають креативного мислення, дослідницьких навичок та здатності застосовувати отримані знання у реальних ситуаціях);

– усні доповіді та презентації (молодші школярі можуть ділитися своїми знаннями і розумінням певних тем через усні виступи або створення презентацій. Це розвиває комунікативні навички та допомагає краще усвідомити матеріал);

– контрольні запитання та вправи (практичні завдання, тестові завдання та питання можуть перевіряти знання учнів і допомагати виявити їхні сильні та слабкі сторони);

– групова робота та обговорення (групові завдання та обговорення можуть допомогти учням взаємодіяти, обмінюватися ідеями та спільно вирішувати завдання);

– рефлексія та дебати (діалог між учнями, де їхня думка має вагу, сприяє критичному мисленню та розвитку аргументаційних навичок);

– запитання з відкритими відповідями (завдання, що передбачають розгорнуті відповіді, дають учням можливість глибше аналізувати та висловлювати свої думки);

– порівняльні аналізи (порівняння різних рішень, підходів чи концепцій може сприяти розвитку аналітичних навичок).

Окреслені прийоми не тільки будуть використовуватися залежно від встановлених вчителем цілей, зважаючи на, наприклад, предмет та область знань, буде відрізнятися змістове наповнення та деякі методологічні аспекти використання тих чи інших методів.

Отже, проаналізувавши деякі з наявних у методологічній системі формульовального оцінювання практичних прийомів, можемо зробити висновок, що не зважаючи на те, що активний теоретичний та практичний розвиток цієї форми

оцінювання в Україні пройшов порівняно невеликий шлях, проте вже має розвинену систему теоретичних та практичних аспектів застосування, що значно підвищує рівень його ефективності. Проте варто розуміти, що використання методів та прийомів формувального оцінювання потребує відшліфовування в процесі практичного застосування.

1.4. Особливості формувального оцінювання навчальних досягнень молодших школярів з мовно-літературної освітньої галузі

Реформа сучасної української освіти передбачає відхід від застарілого розуміння навчальних дисциплін. Державним стандартом початкової освіти затверджено перелік освітніх галузей, серед яких «мовно-літературна (українська мова та література, мови та літератури відповідних корінних народів і національних меншин, іншомовна освіта); математична; природнича; технологічна; інформатична; соціальна і здоров'язбережувальна; громадянська та історична; мистецька; фізкультурна» [8].

Однією з ключових у цьому переліку є мовно-літературна галузь, яка передбачає вивчення української літератури, мови, а також мови та літератури національних менших та корінних народів. Мета освітньої галузі визначена Державним стандартом початкової освіти як «вивчення української мови та літератури, мов та літератур відповідних корінних народів і національних меншин є формування комунікативної, читацької та інших ключових компетентностей; розвиток особистості здобувачів освіти засобами різних видів мовленнєвої діяльності; здатності спілкуватися українською мовою, мовами відповідних корінних народів і національних меншин для духовного, культурного і національного самовираження, користуватися ними в особистому і суспільному житті, міжкультурному діалозі; збагачення емоційно-чуттєвого досвіду, розвиток мовленнєво-творчих здібностей» [8]. Крім цього, у цьому

нормативно-правовому документі передбачені вимоги до обов'язкових результатів навчання здобувачів освіти, які варіюються для 1-2 і 3-4 класів.

Наприклад, результатом використання вербальних та невербальних засобів під час представлення своїх думок для учнів 1-2 класів стандартом вважається те, що здобувач освіти «розпізнає емоції своїх співрозмовників, використовує відомі вербальні та невербальні засоби для передачі емоцій та настрою; розпізнає образні вислови і пояснює, що вони допомагають уявити; створює прості медіатексти» [8, с. 11], а учень 3-4 класу «обирає вербальні та невербальні засоби спілкування, доречно використовує їх для спілкування та створення простих медіатекстів відповідно до комунікативної мети; вимовляє з правильною інтонацією різні за метою висловлювання речення; використовує у власному мовленні засоби художньої виразності у творах різних жанрів» [8, с. 11]. Щодо письмового висловлювання Державний стандарт вбачає, що в результаті освітнього процесу учень 1-2 класу «пише рукописними буквами, зливо, розбірливо; створює невеликі та нескладні за змістом висловлювання, записує їх; правильно записує слова, які пишуться так, як вимовляються; створює прості медіатексти за допомогою інших осіб» [8, с. 13], а учень 3-4 класу «пише рукописними буквами розбірливо в темпі, який дає змогу записати власну думку та інформацію з різних джерел; створює висловлювання, записує їх, ураховуючи мету та адресата і дотримуючися норм літературної мови, користується орфографічним словником; створює тексти різних типів і жанрів (казка, розповідь, опис, міркування); створює прості медіатексти, використовує різні форми їх презентації» [8, с. 13].

Отже, формувальне оцінювання хоч і реалізує індивідуальний підхід до кожного учня, враховує його поступ, проте має доволі чіткі критерії в кінці навчання і результат, який очікують і який учні мають досягти за умови успішного використання педагогічних методів і прийомів запропонованих Новою українською школою. Під час використання методів та прийомів формувального оцінювання у сфері мовно-літературної галузі необхідно враховувати досягнення учнів у таких наскрізних вміннях:

1. Читати з розумінням, що передбачає здатність до емоційного, інтелектуального, естетичного сприймання й усвідомлення прочитаного, розуміння інформації;

2. Висловлювати власну думку в усній і письмовій формі; критично мислити, що виявляється в умінні аналізувати, добирати аргументи, розпізнавати спроби маніпулювання;

3. Логічно обґрунтовувати позицію, висловлювати власне ставлення до подій і явищ; виявляти ініціативу, що передбачає активний пошук і пропонування рішень у різних видах діяльності, уміння брати на себе відповідальність;

4. Конструктивно керувати емоціями, здатність розпізнавати власні емоції й емоційний стан інших, адекватно реагувати на конфліктні ситуації, розуміти, як емоції можуть допомагати та заважати в діяльності;

5. Співпрацювати з іншими, планувати власну та групову роботу, підтримувати учасників групи, допомагати іншим [7].

Сьогоднішній освітній процес передбачає використання в НУШ однієї з двох типових освітніх програм для мовно-літературної галузі, це програма, розроблена під керівництвом О. Савченко та Типова освітня програма, виконана під керівництвом Р. Шияна [49]. Обидві програми пропонують великий вибір методів та прийомів розвитку мовних та письмових навичок учнів, проте дещо відрізняються запропонованими змістовими лініями. Типові освітні програми спрямовані на розвиток усіх видів мовленнєвої діяльності учнів та повністю відповідають вимогам Державного стандарту.

Загалом, можна вважати, що мовно-літературна освітня галузь у початковій школі є однією із ключових галузей, оскільки саме в ній відчувається найтісніша взаємодія із усіма іншими галузями. Вона в початковій школі є важливою для загального розвитку учнів, формування культури мовлення та любові до читання. Мовно-літературна галузь допомагає створити основу для подальшого вивчення мови та літератури в середній та старшій школі. У процесі вивчення цієї дисципліни реалізується низка важливих завдань

і розкриваються різноманітні аспекти навчального процесу. Вагу мовно-літературної галузі можна підтвердити тим, що в Базовому навчальному плані початкової освіти для закладів загальної середньої освіти з українською мовою навчання для неї виділена найбільша кількість годин [9].

Мовно-літературна галузь в початковій школі передбачає широкий спектр завдань та цілей, спрямованих на розвиток мовлення, читання, письма та літературної культури учнів. Основні аспекти цієї галузі включають:

1. Розвиток мовлення:

1.1. Усне мовлення: Розвиток навичок висловлювання думок, вміння правильно висловлювати свої думки.

1.2. Писемне мовлення: Формування навичок написання текстів різних жанрів, включаючи оповідання, листи, описи.

2. Читання:

2.1. Читання з розумінням: Розвиток навичок читання з розумінням та аналізу текстів.

2.2. Читання на швидкість: Формування навичок швидкого читання та вивчення стратегій роботи з текстом.

3. Письмо:

3.1. Орфографія та граматики: Вивчення правил орфографії та граматики.

3.2. Творче письмо: Заохочення та розвиток творчого письма, створення власних творів.

4. Літературне читання:

4.1. Вивчення художніх творів: Ознайомлення з творчістю відомих дитячих письменників та класиків літератури.

4.2. Аналіз текстів: Розвиток навичок аналізу характерів, сюжету, теми та інших аспектів літературного твору.

5. Інтеграція з мистецтвом: музика та образотворче мистецтво. Використання музики та образотворчого мистецтва для розвитку мовлення та уяви дітей.

6. Розвиток мовної культури: Вивчення основних мовних норм, культури спілкування та мовного етикету.

7. Ігрові та інтерактивні методи: Застосування різноманітних ігор для навчання та розвитку мовних навичок.

8. Співпраця з батьками: Залучення батьків до процесу вивчення мови та літератури, спільна робота для розвитку навичок учнів.

Мета мовно-літературної галузі в початковій школі полягає в створенні основ для розвитку мовної культури, креативності та любові до читання у молодших школярів.

Відповідно до реалізацій концепцій Нової української школи в усіх освітніх галузях, зокрема мовно-літературній, майбутній вчитель початкових класів має оновлювати свій методико-педагогічний інструментарій. Освітні трансформації вимагають від педагогів майстерності в застосуванні різноманітних технологій навчання, які спрямовані на активну взаємодію та сприяють створенню творчого середовища на заняттях. У цей перелік входять ігрові технології ЛЕГО, методика «6 цеглинок», підходи, включені в систему «Щоденні 5», а також технології розвитку критичного мислення та інші, які базуються на застосуванні активних методів навчання.

Наприклад, використовуючи технологію розвитку критичного мислення, можна досягти глибшого розуміння навчального матеріалу. Учень сприймає інформацію, розуміє її, порівнює з власним досвідом і формує власне аналітичне судження, створюючи ситуацію активного мислення.

Застосування таких технологій сприяє не лише розвитку компетентностей учнів початкової школи, зокрема комунікативних, але й перетворює роль вчителя на організатора, який спрямовує навчальний процес, а не просто виконує роль інструктора [58, с. 6], допомагає вчителю здійснити формувальне оцінювання та визначити навчальний поступ кожної окремої дитини.

Оцінюючи досягнення учнів з мовно-літературної галузі, у Новій українській школі варто пам'ятати про те, що формувальне оцінювання

націлене на визначення рівнів розвитку предметних і ключових компетентностей. Підходячи до оцінки якості освіти через їх призму, акцент зроблений на практичному спрямуванні навчання та урахуванні досвіду учня, його здатності застосовувати знання в різних життєвих ситуаціях. Методичний потенціал формульованого оцінювання передбачає, насамперед, відстеження індивідуального прогресу та корекцію індивідуальної траєкторії розвитку учня для досягнення запланованих результатів навчання. Також, це спрямовано на мотивацію учнів для подолання прогалів у засвоєнні навчальної програми та на визначення значущості оцінок, отриманих за виконання різних видів діяльності під час навчання.

Проте формульоване оцінювання, як і будь-який вид оцінювання передбачає наявність чітких критеріїв, що мають спиратися на нормативно-правову базу. Для Нової української школи це Державний стандарт, який передбачає, що основною вимогою досягнень учнів у мовно-літературній освітній галузі є «комунікація в усній і письмовій формі, опрацювання інформації з різних джерел, вміння використовувати мовні засоби для досягнення особистих і суспільних цілей» [8, с. 2-3].

Отже, формульоване оцінювання є важливою складовою процесу навчання молодших школярів у мовно-літературній освітній галузі. Ось деякі особливості формульованого оцінювання для цієї категорії учнів:

1. Індивідуалізація: З урахуванням індивідуальних особливостей кожного учня, формульоване оцінювання дозволяє вчителю адаптувати підходи до навчання залежно від рівня розвитку дитини.

2. Широкий спектр методів інструментів оцінювання: Використання різноманітних методів (усне опитування, письмові роботи, творчі завдання, проекти) дозволяє здобути повніший образ про навчальні досягнення дитини.

3. Формування навичок комунікації: Оцінювання мовленнєвих навичок та здатності виражати свої думки. Зокрема, акцент може бути зроблений на розвиток вміння слухати, розуміти та відповідати.

4. Розвиток творчості: Важливий аспект для мовно-літературної освіти. Діти можуть брати участь у творчих проектах, створювати власні твори, що дозволяє визначати їх творчий потенціал.

5. Звернення до ігрових та інтерактивних методів: Гра як засіб навчання і оцінювання може бути дуже ефективною, особливо на молодших етапах навчання.

6. Формування культури читання: Оцінювання рівня читацької компетентності, вміння розуміти прочитане, аналізувати тексти та виражати свої враження.

7. Формування вмінь самооцінки та взаємооцінки: Поступове залучення дітей до оцінювання своїх досягнень та роботи одне одного сприяє розвитку вмінь самоаналізу та взаємодопомоги.

8. Залучення батьків: Співпраця вчителя, учня та батьків є важливою для повноцінного оцінювання. Батьки можуть брати участь у відстеженні прогресу та сприяти розвитку навчальних навичок вдома.

Важливо пам'ятати, що формувальне оцінювання спрямоване не лише на визначення результатів, але і на підтримку подальшого розвитку дитини.

РОЗДІЛ 2

НАУКОВО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАЛЬНОГО ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ З МОВНО-ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ

2.1. Техніки та засоби формувального оцінювання з мовно-літературної освітньої галузі

Нова українська школа здійснила ряд реформ у всій сфері початкової освіти, це стосується і мовно-літературної галузі. Вона є важливою складовою освітнього, культурного та соціального процесу. Її роль в системі освіти корелюється із значенням мови для розвитку суспільства. Ця галузь завжди займала одне з провідних місць у системі навчальних дисциплін як у початковій, так і у середній, старших ланках освіти. Предметам цієї галузі приділена чи не найбільша кількість навчальних годин, адже розробники освітніх програм усвідомлюють роль та значення мови в житті людини.

Необхідність такого посиленого інтересу до галузі варто вмотивувати передусім тим, що саме мова є інструментом для вираження думок та почуттів, а твори художньої літератури допомагають розширити мовленнєві можливості. Завдяки мові людина сприймає цей світ, передає та зберігає свої думки, враження та почуття. Мова є одним із засобів національної ідентифікації та відображення культурної, історичної спадщини народу. Розвиток мислення теж залежить від рівня оволодіння навичками читання та письма. Література сприяє розвитку мовлення, покращує граматичні навички дитини. Мовно-літературна освітня галузь є одним із ключових інструментів виховання громадянської позиції. Здатність літературних творів впливати на читача важко переоцінити. Підбір текстів відповідної тематики сприяє розвитку критичного мислення та естетичних цінностей. Отже, мовно-літературна галузь взаємодіє з різними сферами нашого

життя, впливаючи на наше розуміння світу, розвиток особистості та формування соціокультурного оточення. Саме тому необхідність реформ у цій галузі не викликає заперечення. Формувальне оцінювання, яке застосовується на уроках з мовно-літературної галузі сприяє кращому засвоєнню учнями навчального матеріалу, надолуженню прогалин у знаннях, зміцненню мотивації тощо. Формувальне оцінювання на уроках української мови та читання в початкових класах враховує різні аспекти, які відображають здібності та навички дітей. Серед таких ключових елементів:

1. Мовленнєві навички:
 - Оцінка рівня граматичної та лексичної компетентності.
 - Аналіз правильності вживання мовленнєвих конструкцій.
 - Оцінка наочності та точності висловлення думок.
2. Читацькі навички:
 - Оцінка здатності розуміти текст, виокремлювати основну інформацію та деталі.
 - Визначення рівня розуміння глибинних ідей та субтексту.
 - Оцінка здатності робити висновки, аргументувати свою точку зору.
3. Письмові навички:
 - Оцінка структури та логіки написаного тексту.
 - Аналіз культури мовлення та стилістичних рішень.
 - Оцінка творчості та оригінальності висловлення.
4. Літературне розуміння:
 - Оцінка здатності аналізувати літературні твори, розуміти їхню структуру та смисл.
 - Визначення критичного мислення щодо авторських ідей та образів.
 - Оцінка здатності виражати власні враження від прочитаного.
5. Усні комунікативні навички:
 - Оцінка здатності вести діалог, аргументувати свою точку зору та вислуховувати інших.
 - Аналіз артикуляції, інтонації та загальної виразності мови.

6. Творчість та самовираження:

- Оцінка творчих робіт, написаних учнем.
- Аналіз індивідуального підходу до вирішення завдань.
- Підтримка розвитку особистісних та творчих здібностей.

Втілюючи у педагогічній діяльності методи та технології формування оцінювання у мовно-літературній галузі необхідно враховувати мету дисциплін, що полягає у формуванні в дітей вірного та чіткого мовлення, яке включає в себе навички взаємодії та розвиток вміння правильно використовувати українську мову у власній комунікативній діяльності та інші аспекти [47].

З урахуванням цієї мети визначимо завдання для реалізації формування оцінювання в напрямку мовно-літературної освіти [47, с. 18]:

1. Розвиток позитивного ставлення молодших школярів до української мови, читання дитячої літератури, стимулювання інтересу до рідного слова та бажання поліпшувати якість власного мовлення.
2. Покращення психічних аспектів мислення, уваги, уяви, сприймання та когнітивних аспектів для розвитку літературно-творчих здібностей молодших школярів.
3. Розвиток повноцінних навичок читання та письма, навчання школярів активно спілкуватися та створювати короткі монологічні висловлювання.
4. Формування навичок роботи із різними джерелами інформації.
5. Поглиблення уявлень учнів про різні жанри та теми дитячої літератури, розвиток навичок самостійного читання.
6. Розвиток вміння аналізувати та сприймати тексти різних видів.
7. Проведення робіт у напрямку вивчення мовних одиниць та явищ для формування початкових лінгвістичних знань і норм української мови.
8. Використання елементів практичної діяльності, під час якої учні можуть вдосконалювати різні види мовлення в ситуаціях навчального та життєвого характеру.

Загалом, навчально-виховний процес в сучасній школі має враховувати зміни в освітніх методиках та враховувати європейські стандарти. Ураховуючи

це, вимоги до сучасного уроку української мови передбачають комплексне втілення взаємопов'язаних освітніх цілей, спрямованих на формування комунікативної та соціокультурної компетентності, а також навичок навчання. Крім того, умови проведення уроку української мови повинні чітко враховувати індивідуальні особливості кожного учня та спрямовуватися на досягнення конкретних результатів.

Якщо раніше пріоритетним було підсумкове оцінювання, то тепер, невід'ємною складовою освітнього процесу стало формувальне оцінювання. Традиційний варіант підсумкового оцінювання полягав в порівнянні результатів, отриманих учнями, з результатами передбаченими Державними стандартами. Такий вид оцінювання проводиться на завершальному етапі різних періодів навчання, залежно від цього трансформуючи свою назву (тематичне, семестрове, річне оцінювання). Проте такий вид оцінювання учнів не враховує навчальний поступ, індивідуальні можливості дитини. Тому формувальне оцінювання є новим дієвим методом оцінювання сформованості компетентностей в учнів протягом усього періоду навчання.

Під час реалізації реформи Нової української школи, яка спрямована на впровадження компетентнісного навчання, оцінювання набуває особливого значення. Це пояснюється тим, що воно визначає рівень розвиненості учнів не лише у предметних знаннях, а й у комунікативних, соціальних, метапредметних компетентностях, а також особистісних регулятивних навичках.

Методологія формувального оцінювання у межах мовно-літературної галузі надзвичайно різноманітна, вона залежить від цілей конкретного уроку, його етапів тощо.

Формувальне оцінювання виконує подвійну роль як інструмент для активного навчання і як процес оцінювання самого навчання. Його сутність полягає в аналізі знань, навичок, ціннісних орієнтирів та поведінки учнів/учениць, а також у плануванні навчальних цілей та стратегій для їх досягнення. З метою розвитку умінь учнів/учениць ставити перед собою завдання, самостійно оцінювати свої досягнення та підтримки мотивації до навчання,

школярів/школярок залучають до процесів цілепокладання, рефлексії та взаємооцінювання.

На кожному із окреслених етапів доцільно використовувати різні методи та прийоми формувального оцінювання. Усі їх можна умовно поділити на такі типи:

1. Візуальні;
2. Письмові;
3. Усні;
4. Рухові;
5. Креативні.

Техніки кожного з цих видів можна органічно використовувати в процесі вивчення дисциплін мовно-літературної галузі. Візуальні техніки формувального оцінювання представляють собою методи та засоби, спрямовані на використання візуальних елементів, таких як графіки, діаграми, схеми, для забезпечення ефективної зворотного зв'язку та підтримки навчання учнів. Ці техніки допомагають візуалізувати прогрес, виявляти сильні та слабкі сторони, а також сприяють більш глибокому розумінню матеріалу. Письмові техніки формувального оцінювання – це методи та прийоми, які використовуються для здобуття інформації про навчальний прогрес та розвиток учнів за допомогою письмових виявлень, завдань та звітів. Ці техніки дозволяють здійснювати ефективний аналіз та надавати конструктивний відгук щодо навчання.

Усні техніки формувального оцінювання – це методи та прийоми, які використовуються для отримання інформації про навчальний прогрес та розвиток учнів через усні висловлювання, обговорення тем, відповіді на питання, аналіз групових обговорень тощо. Ці техніки допомагають отримати інформацію про знання та розуміння учнів, сприяють активному взаємодії та обміну ідеями.

Рухові техніки формувального оцінювання – це методи та прийоми, які використовують рух та фізичну активність для здобуття інформації про навчальний прогрес та розвиток учнів. Ці техніки можуть включати фізичні вправи, рольові ігри, творчі завдання, які дозволяють оцінювати не лише

когнітивні, а й моторні та соціальні навички учнів.

Креативні техніки формувального оцінювання - це методи та прийоми, які використовують нестандартні, оригінальні або творчі завдання для здобуття інформації про навчальний прогрес та розвиток учнів. Ці техніки сприяють розвитку творчих здібностей, а також дозволяють вчителям оцінювати творчий потенціал та індивідуальний підхід учнів до вирішення завдань.

Активне запровадження формувального оцінювання в контексті втілення ідей Нової української школи призвело до швидкого розвитку методологічної та технічної бази. Розвиток інтерактивних технологій навчання сприяє оптимізації освітнього процесу, зокрема дає можливість урізноманітнити техніки формувального оцінювання учнів в процесі вивчення дисциплін мовно-літературної галузі. Розглянемо різні техніки, які доцільно застосовувати на різних етапах уроку в процесі втілення формувального оцінювання.

Велику кількість технік формувального оцінювання в початковій ланці освіти пропонує навчально-методичний посібник «Формувальне оцінювання в освітньому процесі початкової школи» [54].

Універсальною технікою формувального оцінювання є «Поговоримо/порахуємо відверто» (автор – Ларіонова Н. Б.) [54, с. 42]. Особливість цієї техніки полягає в тому, що учням пропонується розмістити певну кількість рахункового матеріалу (будь-які предмети, залежно від типу уроку та мети) зліва від себе, відповідно до критеріїв, які визначить вчитель для оцінювання. Потім пропонується ряд тверджень, що характеризують об'єкт оцінювання (критерії оцінювання). Учень перекладає одиницю матеріалу зліва направо за кожним твердженням, яке відповідає його характеристиці. Потім рахується кількість одиниць справа, яка вказує на досягнення учня на даний момент. Після цього рахується кількість одиниць зліва, що вказує на потреби в подальших досягненнях. Така техніка може бути використана для самооцінки учня з різних аспектів, таких як навчальні досягнення, особистісні риси, ціннісні ставлення та дотримання правил поведінки в різних ситуаціях. [54, с. 42–43].

Ця техніка підходить для застосування на уроках мовно-літературної-галузі.

На уроці читання варто запропонувати учням використовувати різний рахунковий матеріал (наприклад, кольорові маркери), щоб визначити їх розуміння літературних аспектів. Дати їм твердження, які характеризують різні аспекти літературного аналізу, і дозвольте їм використовувати цей матеріал для відзначення відповідних елементів тексту. Наприклад, учням після прочитання твору і визначення головного героя можна запропонувати такі питання: Головний герой добрий? Головний герой злий? Чи вчинив персонаж правильно? тощо. Питання варто модифікувати відповідно до змісту програмового матеріалу та вікових категорій дітей. Потім учні можуть перекладати матеріал зліва направо, відповідно до кожного твердження, і підсумовувати кількість одиниць справа та зліва. Обговорення результатів допоможе їм визначити сильні сторони та області для подальшого розвитку в їхньому літературному аналізі. Цю техніку можна використати і на уроках української мови, відповідно, її алгоритм набуває такого вигляду:

1. Вибір рахункового матеріалу. Використати конкретні матеріали або засоби, які привертають увагу молодших учнів, наприклад, картинки, малюнки, літери чи іграшки.

2. Визначення критеріїв оцінювання. Визначити прості критерії оцінювання, які відображають основні аспекти вивчення мови, такі як правильне вимовляння, розуміння слів, використання лексики тощо.

3. Проведення активності: Запропонувати дітям використовувати рахунковий матеріал для відзначення своїх навичок. Наприклад, вони можуть використовувати літери чи картинки, щоб відповідати на конкретні питання чи виконувати завдання.

4. Використання тверджень. Запропонуйте учням прості твердження, які характеризують їх мовні навички. Наприклад: «Можете правильно вимовити слово?» або «Розумієте значення цього слова?» тощо.

5. Підрахування та обговорення. Учні використовують рахунковий матеріал для відзначення своїх відповідей. Потім рахують кількість одиниць, що вказує на їхні здібності. Обговорення результатів допомагає зрозуміти, що вже

вдається, а в чому можна ще покращитися.

6. Обговорення результатів. По завершенні активності обговоріть результати. Заспокойте дітей, які вже досягли певних успіхів, і надайте конструктивний зворотний зв'язок для тих, хто може потребувати додаткової допомоги.

Цей підхід може створити цікавий та ігровий контекст для формувального оцінювання на уроках української мови в молодших класах.

Ще однією технікою для формувального оцінювання є «Передай комплімент» (автор – Ларіонова Н. Б.), вона використовується для взаємного оцінювання в парах або групах після виконання конкретного завдання. Вчитель надає кожній парі або групі комплімент, роз'яснюючи, за якими саме критеріями цей комплімент був отриманий. Після цього учням пропонується передавати комплімент один одному в парі або групі за колом з відповідним поясненням. У модифікованій версії цієї техніки вчитель акцентує оцінювання на чітко визначених критеріях, наприклад, очікуваних результатів, і наголошує на тому, що комплімент можна передати, якщо товариш хоча б трохи наблизився до цих очікуваних результатів [54, с. 43].

Техніка «Передай комплімент» може бути ефективною на уроках читання для стимулювання взаємодії та взаємного оцінювання серед учнів. Ось як її можна застосувати:

1. Вибір тексту. Виберіть текст для читання, який відповідає рівню розвитку та інтересам учнів.

2. Визначення критеріїв. Визначити чіткі критерії оцінювання для читання, наприклад, розуміння змісту, виявлення ключових ідей, розширення словникового запасу тощо.

3. Групова або парна робота. Розділіть учнів на групи або пари і попросіть їх разом прочитати вибраний текст.

4. Компліменти від вчителя. Після читання вчитель роздає кожній групі або парі компліменти, пояснюючи, за якими саме критеріями ці компліменти отримано (наприклад, вдало виокремлені ключові ідеї, добре розуміння змісту

тощо).

5. Передача компліментів. Учні в парах або групах почергово передають один одному компліменти, обговорюючи, за що саме їхні партнери отримали ці компліменти.

6. Модифікація критеріїв. Вчителю можна також спростити або додати складніші критерії відповідно до потреб учнів, щоб акцентувати увагу на конкретних аспектах читання.

Цей підхід сприяє позитивній атмосфері в класі, підтримує взаємодопомогу та розвиває навички взаємної оцінки серед учнів під час роботи з текстами. Схожий алгоритм цієї техніки можна використати і на уроках з української мови, під час вивчення текстів чи мовних явищ.

Особливо продуктивною в процесі вивчення дисципліни «Українська мова» у початковій ланці є техніка «Знайди відмінності» (автор – Стрельцова Н. М). Вона використовується для того, щоб учні оцінювали свій власний прогрес або отримували відгуки від вчителя або батьків за виконані письмові чи графічні завдання. Вона застосовується для визначення рівня розвитку учнів у виконанні завдань на початку минулого тижня та під час поточного [54, с. 43]. У випадку застосування цієї техніки на уроках української мови пропонуємо такий алгоритм роботи:

1. Обрання завдання. Виберіть конкретне завдання, яке відповідає меті уроку. Це може бути написання твору, створення власного діалогу, складання графічного опису, переписування тексту тощо.

2. Пояснення критеріїв оцінювання. Поясніть учням чіткі критерії, за якими буде проводитися оцінювання. Наприклад, граматична правильність, використання різноманітних мовних структур, креативність у висловленні тощо.

3. Виконання завдання. Учні виконують завдання письмово чи графічно на початку та під час тижня, враховуючи отримані від вчителя чи батьків критерії.

4. Самооцінювання або оцінювання вчителем. Учні самостійно оцінюють свої досягнення або отримують оцінку від вчителя за визначеними критеріями. Це може бути виконано через оціночні листи чи відкритий обмін

враженнями.

5. Відстеження прогресу. Запрошуйте учнів систематично відстежувати свій прогрес, порівнюючи свої відповіді на початку тижня і під час його завершення.

6. Обговорення результатів. Проводьте обговорення результатів на уроці, дозволяючи учням обмінюватися своїми враженнями та надавати конструктивний зворотній зв'язок.

Цей підхід сприяє не лише оцінюванню, але й власному вдосконаленню учнів у мовних навичках, стимулюючи їх розвиток і вдосконалення впродовж часу. Одним із варіантів втілення техніки є проведення на уроках мови переписування тексту (рис. 2.1.):

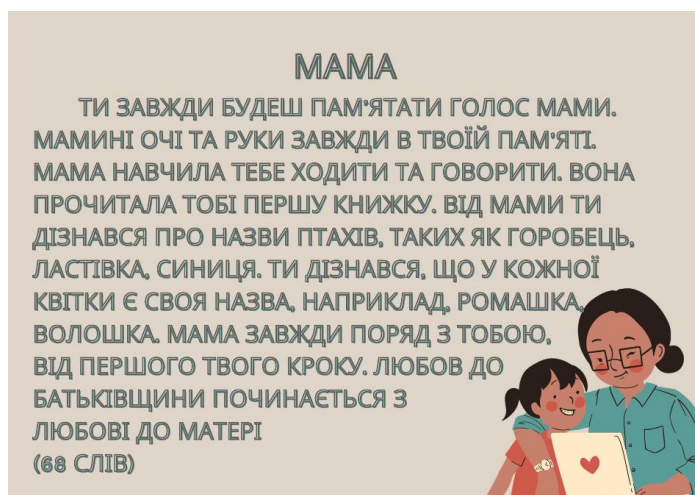

Рисунок 2.1. Текст для списування із використанням техніки «Знайди відмінності»

Далі вчитель може включити в навчальний процес завдання, які спрямовані на порівняння текстів учнів між собою, взаємоперевірка дасть учням можливість сконцентруватися на типових помилках один одного. Окрім цього, дітям можна запропонувати порівняти власні тексти з оригіналом. Також можна запропонувати всьому класу завдання виявлення помилок у тексті, який раніше був написаний вчителем (рис. 2.2.):

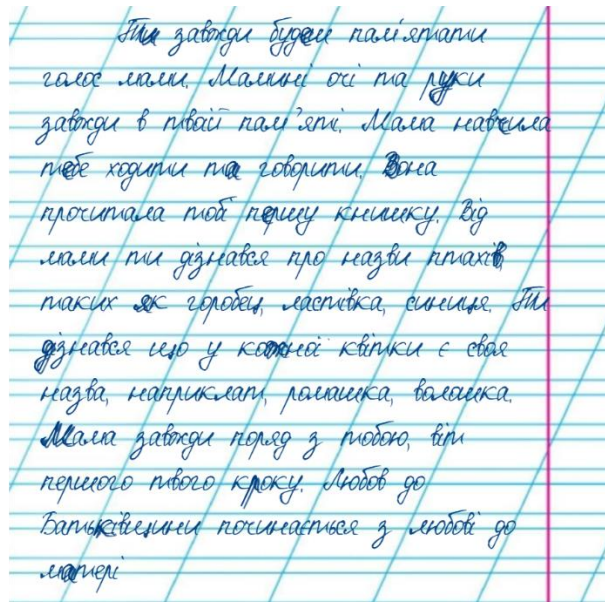

Рисунок 2.2. Підготовлений для порівняння записаний текст

Ще однією універсальною технікою формувального оцінювання є «Шкалування». За допомогою безбальної шкали (вертикальний відрізок, вирізаний або намальований), учень має можливість оцінити свої власні досягнення в навчанні, розміщуючи мітку на відповідній висоті шкали. Для більш виразного відображення ця мітка може набувати різних форм, таких як метелик, феєрверк, троянда і тощо, учень може зафарбовувати її відповідним кольором тощо.

Цей метод також може бути застосований у взаємній оцінці чи оцінюванні уроку/етапу уроку.

Схожа за методикою проведення техніка «Лінійка успіху». Вона передбачає надання кожному учневі шкали з певною кількістю позначок. На наступних етапах цей підхід може використовуватися як для самооцінювання, так і для взаємної оцінки в різних варіаціях. У першій варіації відзначається на шкалі будь-який об'єкт оцінювання, такий як знання, навички, розвиток особистісних якостей, досягнення очікуваних результатів уроку, успішність виконання проєктних/проблемних індивідуальних/групових завдань, активність на уроці, задоволення уроком, дотримання правил роботи в парі/групі та інше. У другій варіації відзначається на шкалі оцінювання ті об'єкти, які мають чіткі критерії

якості та визначені державні вимоги (наприклад, оцінювання письмових робіт). Методика також може застосовуватися для оцінки якості проведеного уроку взагалі чи його окремого етапу [54, с. 45]. Техніку «Шкалування» можна успішно впроваджувати на уроках української мови в молодших класах. Ось деякі варіанти її застосування під час навчального процесу для формувального оцінювання:

1. Оцінка читання. Учні можуть використовувати шкалу для оцінки свого власного читання. Кожен може позначити на шкалі, наскільки впевнено вони читають певний текст (рис. 2.3.):

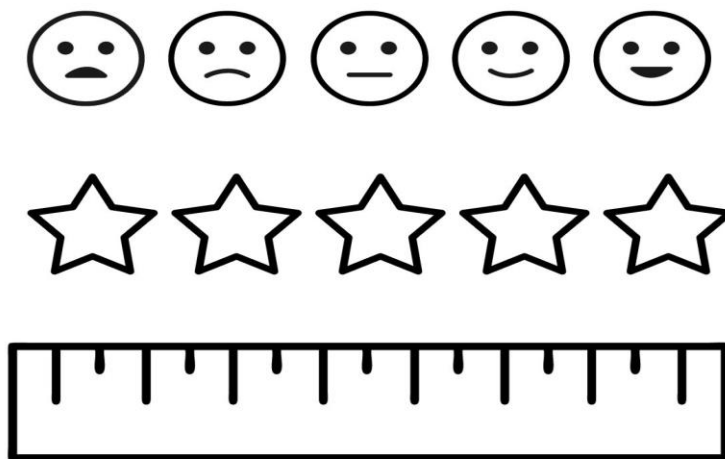

Рисунок 2.3. Варіанти шкали для самооцінювання з використанням техніки «Шкалування»

2. Самооцінка грамотності. Учні можуть використовувати шкалу для оцінки своїх граматичних навичок або правильності написання слів у вправах.

3. Оцінка творчості. Під час написання оповідань чи власних творів, учні можуть використовувати шкалу для оцінки своєї творчості та оригінальності. Для цього варіанту техніки доцільним буде використання креативних шаблонів шкали, що дасть дітям можливість не тільки проаналізувати свої досягнення, а і розвинути творчі навички (рис. 2.4.):

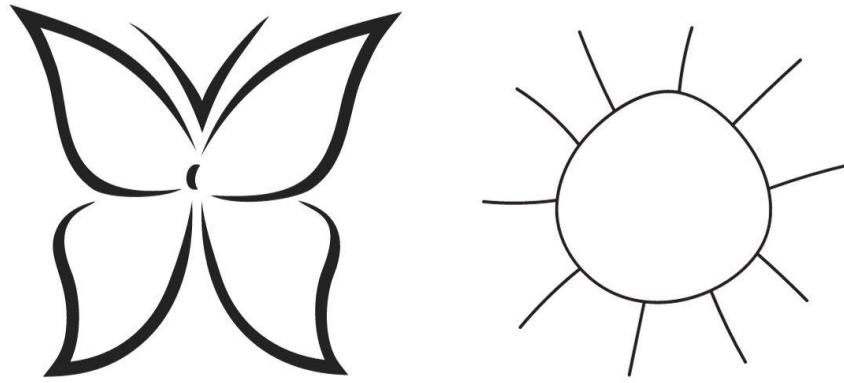

Рисунок 2.4. Варіанти шкали для самооцінювання творчих робіт з використанням техніки «Шкалування»

4. Взаємне оцінювання. Учні можуть використовувати шкалу для оцінювання робіт своїх однокласників. Це сприяє розвитку взаєморозуміння та допомагає формувати навички аналізу.

5. Оцінка власного зростання. Учні можуть використовувати шкалу для відстеження свого власного зростання в навчанні протягом певного періоду.

6. Емоційне самопочуття. Замість традиційних позначень, учні можуть використовувати символи, які відображають їх емоційне ставлення до уроку чи конкретного завдання.

Пам'ятайте про те, щоб забезпечити дітей достатнім розумінням того, як використовувати шкалу та дбати про те, щоб цей підхід сприяв їхньому розвитку та позитивному ставленню до навчання.

Ще одна техніка формувального оцінювання, яку варто застосовувати на уроках мовно-літературної галузі це «Світлофор». Перший етап впровадження цієї техніки передбачає надання кожному учневі набору з трьох карток будь-якої форми, які відображають кольори світлофора (можна використовувати цеглинки Lego або повітряні кульки відповідних кольорів). Другий етап включає в себе такі кроки: в класичному варіанті учні використовують картки відповідного кольору для позначення:

- Розуміння (зелений).
- Неповне розуміння (жовтий).
- Нерозуміння (червоний) матеріалу.

У модифікованій версії методики учні вказують на:

- Правильність відповіді / виконання конкретного завдання (зелений).
- Часткову правильність відповіді / виконання конкретного завдання (жовтий).
- Абсолютну неправильність відповіді / виконання конкретного завдання (червоний) [54, с. 45].

Використання техніки «Світлофор», має низку переваг, які сприяють ефективнішому навчанню. По-перше, це забезпечує візуальну інтерактивність, дозволяючи учням легше засвоювати складні концепції через зоровий сприймання.

По-друге, ця техніка дозволяє індивідуалізувати навчання, адаптуючи матеріал до різного темпу учнів та їхніх стилів навчання. Інтерактивні вправи, віртуальні лекції та онлайн-завдання роблять можливим особистий підхід до кожного учня.

Ця техніка допомагає створити структуроване та систематизоване навчальне середовище, сприяє кращому управлінню часом та підвищує зосередженість учнів. Візуальні сигнали сприяють ефективнішому взаємодії в класі та зменшенню можливих непорозумінь. Методика з використанням карток світлофору може бути успішно впроваджена в різних предметах та рівнях навчання, роблячи процес освіти більш динамічним і привабливим для учні

Техніка «Світлофор» може бути ефективно використана на уроках української мови для активізації вивченого матеріалу та контролю розуміння учнями певної теми:

1. Розуміння нового матеріалу. Під час пояснення нового матеріалу використовуйте картки з кольорами світлофора.

Зелений колір може позначати розуміння учнями нової інформації.

Жовтий – неповне розуміння.

Червоний – повне нерозуміння (рис. 2.5.):

Рисунок 2.5. Класичний варіант карток техніки «Світлофор»

2. **Використання під час відповідей учнів.** Коли задається питання, учні можуть підняти вгору відповідну картку, показуючи, наскільки вони впевнені в своїй відповіді. Наприклад, зелена картка може показувати, що учень впевнено знає відповідь, жовта – що він не впевнений чи має деякі сумніви, а червона – що відповідь невірна або взагалі неповна (рис. 2.6.):

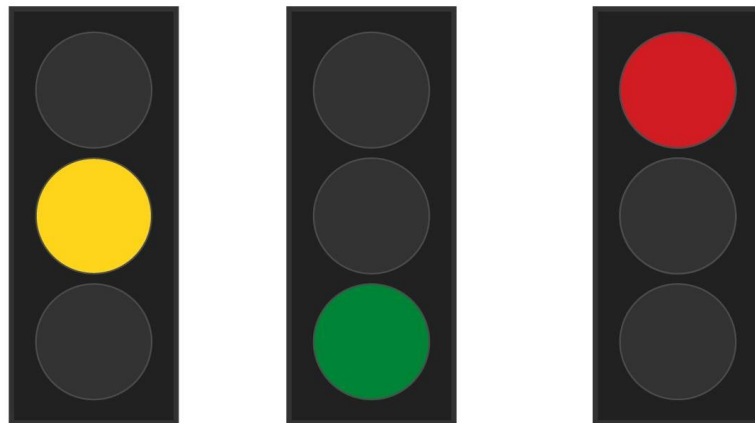

Рисунок 2.6. Варіанти модифікації карток техніки «Світлофор»

3. Самостійна робота. Під час індивідуальних завдань дозвольте учням використовувати картки світлофора для позначення свого рівня розуміння. Це може допомогти вчителю швидше виявити ті моменти, які потребують додаткового пояснення (рис. 2.7):

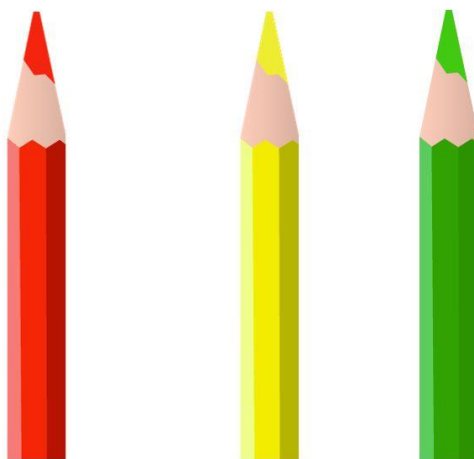

Рисунок 2.7. Варіанти модифікації карток техніки «Світлофор»

4. Робота в парах або групах. Учні можуть обговорювати матеріал у парах або групах і використовувати картки світлофора для виявлення рівня розуміння кожного члена групи. Це сприяє взаємодопомозі та співпраці в групі.

Загальна ідея полягає в тому, щоб використовувати техніку світлофора для візуального представлення рівня розуміння та комунікації між вчителем та учнями. Це може робити процес вивчення більш взаємодійним та зрозумілим для всіх учасників уроку.

Продуктивними на урока мовно-літературної галузі для формувального оцінювання є і рухові методи, одні із таких є «Сигнал рукою». передбачає використання жестів для вираження рівня розуміння учнями певної теми. Вона виглядає наступним чином:

- Я розумію _____ і можу пояснити (великий палець руки спрямовано вгору).
- Я все ще не розумію _____ (великий палець руки спрямовано в сторону).

- Я не зовсім упевнений/упевнена у _____ (великий палець руки спрямовано вниз або можна помахати рукою).

Ця методика дозволяє учням виражати своє розуміння або незрозуміння матеріалу без вимови слів, а замість цього використовуючи конкретний жест. Вона може бути ефективною для вчителя у виявленні рівня засвоєння матеріалу та адаптації уроку згідно з потребами учнів [54, с. 46].

Використання флеш-карток на уроках української мови та читання в початковій школі теж може бути ефективним інструментом для формувального оцінювання, спрямованого на розвиток мовних навичок учнів. Цю техніку можна використовувати під час різних етапів уроку і в процесі вивчення різних аспектів функціонування мовних явищ.

1. Лексичне навчання. Використовування флеш-картки для вивчення нових слів та їх визначень. На зворотній стороні картки поставте питання, наскільки учень був знайомий із значенням слова, що він запам'ятав тощо.

2. Граматика. Створення флеш-карток з різними частинами мови (іменник, прикметник, дієслово) та їх властивостями (рис. 2.8).

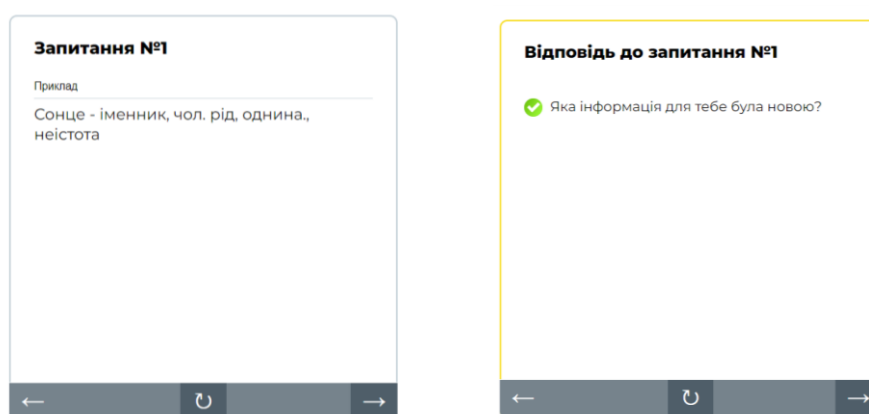

Рисунок 2.8. Варіанти застосування техніки «Флеш-картки»

3. Фонетика та вимова. Використання флеш-картки для навчання правильної вимови та розрізнення звуків. Можна додати аудіофайли або фонетичні символи для підтримки вимови, щоб учні могли порівняти свою вимову з правильним варіантом і оцінити свої навички читання.

4. Розвиток читання. Створення флеш-карток зі словами, які вивчаються в текстах для читання.

5. Вправи на сприйняття. Розроблення завдання, де учні повинні визначати схожість чи відмінність між словами на флеш-картках.

Під час застосування цієї техніки необхідно уважно відстежувати прогрес учнів, спостерігаючи за їхніми реакціями на завдання з флеш-картками, спрямовувати індивідуальну роботу для покращення слабких сторін. Варто зважати на те, що формувальне оцінювання має бути орієнтоване на підтримку і покращення навчання, тому важливо створювати завдання, які стимулюють активну участь та розвиток мовних навичок учнів.

Однією із найрозповсюдженіших технік формувального оцінювання є «Індекс-картки для оцінювання». Вона полягає у проведенні самооцінювання або оцінювання відповідно до визначених критеріїв чи тверджень за допомогою кондиційних позначок, таких як «плюс» (означає «так» або «повністю»), «плюс/мінус» (вказує на «не зовсім» або «частково») та «мінус» (вказує на «ні»). Наведемо приклад використання техніки для самооцінювання в Таблиці 2.1 і для оцінки вчителем в Таблиці 2.2.

Таблиця 2.1

Індекс-картка для самооцінювання

	Завдання для мене були			Мені потрібна була допомога
	дуже легкі	легкі	важкі	
Самоаналіз		+		

Таблиця 2.2

Індекс-картка для оцінювання вчителем

№	Очікувані результати	Сформовано (✓)/формується
1	Розпізнає речення за його основними ознаками	
2	Використовує відповідні розділові знаки в кінці речень під час письма	✓

3	Упізнає в реченні службові слова; пише їх окремо від інших слів	
4	Правильно відтворює інтонацію розповідних, питальних і спонукальних, окличних та неокличних речень	✓

Універсальною для усіх галузей, зокрема і мовно-літературної, технікою формувального оцінювання в початковій школі є «Портфоліо». Це збірка робіт, завдань, досягнень і вражень, які відображають навчальний шлях учня. У контексті навчання та оцінювання портфоліо може використовуватися як метод формувального оцінювання, це означає, що акцент робиться на процесі навчання та розвитку учня, а не лише на кінцевому результаті. Основні переваги використання портфоліо це:

1. Збір різноманітних матеріалів. Портфоліо дозволяє включити різні типи робіт, такі як письмові завдання, проекти, презентації, відеозаписи тощо, що дає більш повний огляд навчальних досягнень.
2. Зосередження на розвитку. Формувальне оцінювання, інструментом якого є портфоліо, сприяє розвитку навичок, критичного мислення та самооцінки.
3. Індивідуалізація. Кожен учень унікальний, і портфоліо дозволяє врахувати цю індивідуальність, дозволяючи кожному учневі демонструвати свої сильні сторони та досягнення.
4. Залучення учнів. Здобувачі освіти більше зацікавлені в своєму навчанні, коли вони можуть вибирати завдання, створювати їхній власний контент і брати участь у процесі формування портфоліо.
5. Оцінювання процесу не обмежується лише кінцевими результатами. Використовуючи портфоліо, можна відстежувати процес розвитку, виявляти труднощі та вирішувати їх.
6. Формування відкритого спілкування. Портфоліо може служити засобом відкритого спілкування між учнями, батьками та вчителями. Це може сприяти кращому зрозумінню прогресу учня та виявленню його потреб.

Щоб ефективно використовувати портфоліо, важливо визначити конкретні цілі, обрати зручні інструменти для його створення та розвитку, а також надати чіткі критерії оцінювання.

Використання портфоліо на уроках української мови та читання є ефективним інструментом для вивчення та формувального оцінювання мовних навичок учнів. Пропонуємо деякі ідеї використання цієї техніки (Додаток Г):

1. Додавати до портфоліо письмові твори, есе, рецензії та інші види творчих написань. У такий спосіб можна спостерігати за розвитком структури, граматики та стилю письма учнів на протязі тривалого часу.

2. Запрошувати учнів додавати нові слова та вирази до свого портфоліо після кожного уроку. Так можна аналізувати розширенням активного словникового запасу учнів.

3. Додавати аналіз літературних творів, вибірккові вивчення граматичних конструкцій та стилів. Дозвольте учням робити вибіркковий аналіз текстів, який вони вважають цікавими.

4. Додавати до портфоліо проекти, які вимагають використання мови (наприклад, створення блогу, написання п'єси, інтерв'ю, лінгвістичні дослідження). У такий спосіб можна спостерігати за розвитком дослідницьких та творчих навичок.

5. Заохочувати учнів включати в портфоліо свої самооцінки та плани розвитку. Це сприяє рефлексії над власними досягненнями та недоліками.

6. Використовувати технології, електронні засоби для створення та зберігання портфоліо. Залучайте мультимедійні ресурси для збагачення портфоліо учнів.

У процесі використання техніки «Портфоліо» важливо пам'ятати, що необхідно визначити чіткі критерії оцінювання та забезпечити конструктивний зворотний зв'язок для допомоги учням у покращенні своїх мовних навичок.

Ще однією цікавою та продуктивною технікою формувального оцінювання є «Однохвилинне есе». Вона пропонує учням протягом однієї хвилини подумати та відповісти на запропоновані вчителем питання. Цю техніку можна

використовувати як сукупну рефлексію уроку. По закінченні уроку варто запросити учнів поділитися своїми враженнями про те, що вони вивчили протягом заняття. Вони можуть визначити основні поняття, факти, аспекти мови чи літературних творів, які вони вважають найбільш важливими.

Зважаючи на розвиток інтерактивних засобів навчання, цю техніку можна інтегрувати в комп'ютерні технології, запропонувати учням створювати аудіо- або відеозаписи своїх коротких відгуків. Або обирати питання шляхом використання інтерактивних методів (рис. 2.9.):

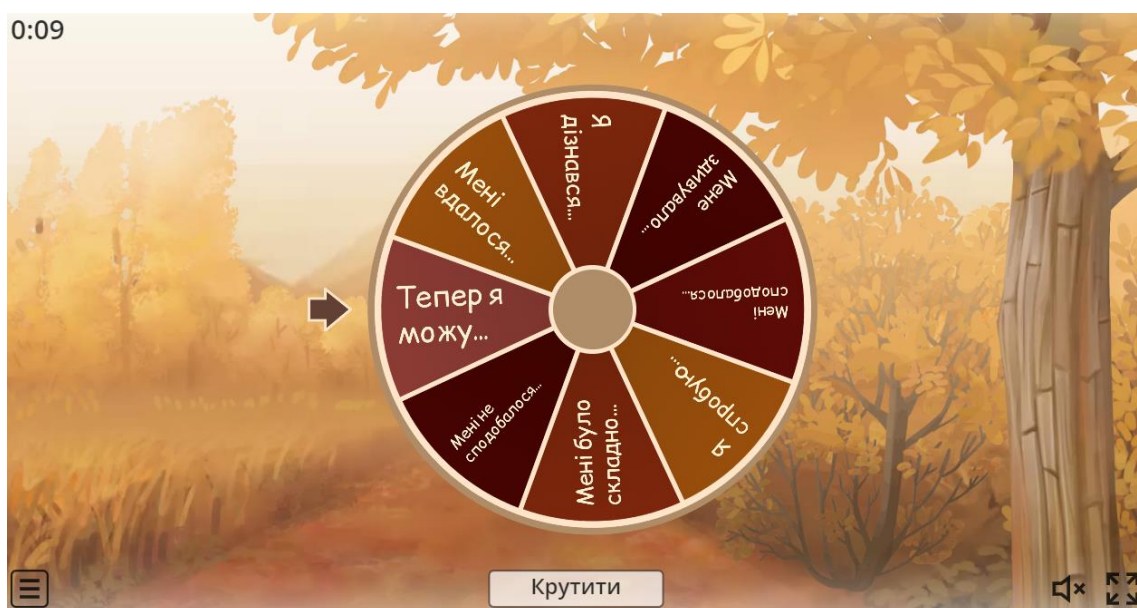

Рисунок 2.9. Інтерактивна вправа «Однохвилинне есе»

Ця техніка підходить і для формувального оцінювання в процесі аналізу тексту. Після читання літературного твору або тексту запропонуйте учням відповісти на питання за методом «Однохвилинне есе». Це допоможе їм концентрувати увагу на ключових моментах, аналізувати сюжет, героїв, стиль написання тощо. Перед або після дискусії застосуйте метод для короткої рефлексії. Учні можуть поділитися власними поглядами на дискусійну тему. Варто заохочувати учнів використовувати цей метод для самооцінки своїх навичок у вивченні мови чи літератури. Вони можуть визначити, що їм вдалося зрозуміти, а над чим ще потрібно працювати.

Цей метод сприяє активній участі учнів, їхньому самовираженню та підвищує ефективність навчання мови та літератури.

Отже, існує велика кількість продуктивних технік формувального оцінювання на уроках мовно-літературної галузі. Так, вправа «Словесний ланцюжок» передбачає створення учнями своєрідного ланцюга із слів, що мають зв'язок з темою уроку. Кожен учень додає слово, пов'язане з тим, що відбулося на попередньому уроці чи темі. Так можна визначити рівень розуміння матеріалу. Продуктивною є і техніка «Малюнок словами», коли учні створюють малюнок, використовуючи важливі слова, терміни чи події, пов'язані з уроком. Це дозволяє їм візуалізувати та закріплювати новий матеріал.

Цікавим форматом формувального оцінювання є проведення квізу з питань, пов'язаних з уроком. Це може бути індивідуальне чи групове завдання, що дозволяє вчителю визначити рівень розуміння та запам'ятовування матеріалу.

Ці техніки допомагають вчителю та учням взаємодіяти на уроці, виявляти та виправляти недоліки, а також створюють сприятливий клімат для навчання та самовдосконалення.

Отже, різноманіття методик та технік формувального оцінювання на уроках мовно-літературної галузі дає вчителю можливість успішно втілювати концепцію НУШ, розвивати компетентності, в цікавій формі перевіряти знання учнів, без стресу для них. Це допомагає модифікувати уроки, звертати увагу на навчальні прогалини, враховувати поступ дітей та досягати високих освітніх результатів.

2.2. Педагогічні умови впровадження формувального оцінювання з мовно-літературної освітньої галузі в початковій школі

Сучасна педагогіка послуговується різноманітною кількістю методів та засобів навчання. Проте кожна з них потребує від усіх учасників освітнього процесу дотримання чітких критеріїв задля успішної реалізації.

Впровадження формувального оцінювання з мовно-літературної освітньої

галузі в початковій школі передбачає створення специфічних педагогічних умов, які сприятимуть ефективному розвитку учнів у цій сфері.

Термін «умова» варто вважати міжгалузевим, оскільки ним послуговується безліч наук, проте в царині гуманітарних наук під цим терміном переважно розуміють комплекс фактів, обставин, впливів та процесів, які управляють навчально-творчим процесом і призводять до формування особистості.

У педагогіці термін «умова» використовується для позначення факторів, які впливають на ефективність навчального процесу. Педагогічні умови представляють собою систему, що включає норми, методи, умови та ситуації, необхідні для досягнення конкретної педагогічної мети [48, с. 118].

Вплив різноманітних факторів на визначення педагогічних умов обумовлює необхідність встановлення для них конкретних вимог: ці умови повинні бути спрямовані на стимулювання позитивної мотивації учнів та призведення до задоволення від результатів творчої діяльності.

Педагогічні умови представляють собою комплекс можливостей, спрямованих на успішне досягнення освітніх завдань. Це включає об'єктивні можливості, що гарантують ефективне вирішення визначених завдань, а також сукупність можливостей щодо змісту, форм і методів цілісного педагогічного процесу, спрямованих на досягнення цілей педагогічної діяльності. Ці умови відображають функціональну взаємодію суттєвих компонентів педагогічного явища з комплексом об'єктів (речей, їх станів, процесів, взаємодій) у різних проявах.

Отже, формулюючи основні умови ефективного впровадження формувального оцінювання у мовно-літературній галузі необхідно враховувати низку факторів, які пов'язані із сучасним освітнім процесом. Реформування системи освіти в Україні в сучасний період має глобальний характер і включає значні зміни у змісті навчання. Наразі система освіти зазнає глобального переосмислення пов'язаного, зокрема, з ухваленням НУШ школи та Державного стандарту початкової освіти.

У рамках реалізації концепції НУШ велика увага приділяється вчителям

початкових класів, які відіграють ключову роль у формуванні освітнього середовища для молодших учнів. Створення відповідного освітнього середовища вимагає від вчителів початкових класів дотримання певних умов:

1. Модернізація змісту навчання. Вчителі початкових класів впроваджують оновлений зміст навчання, враховуючи сучасні тенденції та вимоги ринку праці.

2. Акцент на розвиток критичного мислення та креативності. Великий акцент робиться на розвиток критичного мислення та креативності учнів, що вимагає від вчителів нових підходів та методів навчання.

3. Індивідуалізація та диференціація. Застосування індивідуалізованих підходів та диференціації навчання для врахування особливостей кожного учня.

4. Використання інтерактивних технологій. Впровадження сучасних інтерактивних технологій для покращення процесу навчання та залучення учнів до активної участі.

5. Розвиток інформаційно-медійної грамотності. Приділення уваги розвитку інформаційно-медійної грамотності, що є важливою складовою сучасної освіти.

6. Партнерство з батьками. Сприяння активному партнерству вчителів із батьками для спільної підтримки навчання та розвитку дітей.

7. Оцінювання за новими принципами. Використання нових принципів формульовального оцінювання для об'єктивного вимірювання навчальних досягнень та розвитку учнів.

Всі ці аспекти спрямовані на створення стимулюючого та сучасного навчального середовища в початковій школі, що сприяє глибокому і якісному освітньому процесу. Тільки дотримуючись усіх цих принципів, педагоги можуть успішно впроваджувати концепції НУШ. Одним із важливих аспектів дотримання стандартів якої є формульовальне оцінювання.

Впровадження формульовального оцінювання з мовно-літературної освітньої галузі в початковій школі передбачає створення специфічних педагогічних умов для ефективного вдосконалення навчання та розвитку учнів. Виділяємо такі з них:

1. Систематичність та послідовність. Формулювання чіткого та систематичного плану вивчення мови та літератури на основі навчальних програм. Забезпечення послідовності вивчення мови та літератури на кожному етапі навчання. Введення формувального оцінювання в мовно-літературній галузі вимагає систематичності та послідовності для оптимальної ефективності. У процесі реалізації цього підходу важливо забезпечити чітку структуру навчального матеріалу, розглядаючи ключові концепції та навички в логічній послідовності, а також гармонізувати оцінювання з встановленими навчальними стандартами для забезпечення відповідності освітнім цілям. Одним із найважливіших аспектів систематичності регулярні контролі досягнень та поступу учнів, з метою відстеження їх прогресу та виявлення труднощів.

2. Диференціація. Створення індивідуального підходу до учнів, враховуючи їх різний рівень здібностей та навичок. Застосування різноманітних методів та завдання для врахування індивідуальних особливостей учнів.

3. Розвиток критичного мислення. Спрямовування учнів на аналіз та критичне осмислення літературних творів, мовних явищ та текстів. Заохочування обговорення та аргументацію думок.

4. Активна участь. Забезпечення можливості для активної участі учнів у вивченні мови та літератури, наприклад, через групові та індивідуальні проекти, виступи, обговорення тощо.

5. Використання сучасних засобів. Інтегрування сучасних технології в навчальний процес для збагачення досвіду учнів (комп'ютерні програми, інтерактивні вправи, віртуальні екскурсії тощо).

6. Формування мовленнєвих та літературних вмінь. Акцентування уваги на розвитку мовленнєвих навичок, літературного аналізу та творчого мислення. Використання різноманітних методів та завдання для розвитку писемного та усного мовлення.

7. Зворотний зв'язок та самооцінка. Сприяння взаємному обміну зворотнім зв'язком між учителем та учнями. Розвиток у дітей навички самооцінки та саморегуляції.

8. Залучення батьків. Включення батьків у процес вивчення мови та літератури, надавати їм інформацію та рекомендації для підтримки дитини вдома.

9. Чітка концепція формувального оцінювання. Розробка чіткої та зрозумілої концепції формувального оцінювання для мовно-літературної галузі, яка враховує специфіку цих предметів. У початковій школі концепція формувального оцінювання для мовно-літературної галузі передбачає визначення чітких та доступних критеріїв для вимірювання навчальних досягнень учнів. Оцінювання спрямоване на стимулювання розвитку комунікативних навичок, мовленнєвої компетентності та літературного розуміння. Вимоги до результатів здобувачів освіти представлені в Державному стандарті початкової освіти, тож критерії формувального оцінювання з мовно-літературної галузі, розроблені і впроваджені вчителем, мають відповідати усім нормативно-правовим документам. Для успішного впровадження формувального оцінювання важливим є розроблення чітких критеріїв для оцінки навчальних досягнень учнів. У процесі створення критеріїв слід враховувати наступні аспекти: зміст критеріїв повинен бути зрозумілим для учнів, щоб вони могли чітко розуміти, за якими параметрами оцінюватимуться їхні досягнення; критерії оцінювання слід активно впроваджувати у навчальний процес, роблячи їх відомими для учнів; розроблені та оприлюднені критерії стають інструментом для самооцінювання учнів, допомагаючи їм самостійно оцінювати якість виконаної роботи; конкретні критерії дозволяють учням чітко зрозуміти, які кроки їм необхідно зробити для успішного виконання завдань. Оцінювання за допомогою критеріїв робить процес оцінювання прозорим і доступним для всіх учасників освітнього процесу.

10. Створення сприятливого освітнього середовища. Забезпечення позитивного та сприятливого освітнього середовища, що сприяє розвитку комунікативних навичок, читацької грамотності та любові до літератури.

11. Залучення учнів до оцінювання.

12. Використання різноманітних форм оцінювання. Застосування різноманітних форм оцінювання, таких як портфоліо, проекти, усні та письмові вправи, для більш повного вимірювання навчальних досягнень.

13. Формування педагогічної культури оцінювання. Розвиток педагогічної культури оцінювання серед вчителів та учнів, сприяння взаєморозумінню та співпраці у процесі формувального оцінювання.

14. Навчання розумінню та прийняттю оцінок. Проведення роботи з учнями щодо розуміння та прийняття оцінок як інструменту для особистісного розвитку та самовдосконалення.

Отже, впровадження формувального оцінювання в мовно-літературній галузі в початковій школі вимагає від вчителя неабияких зусиль та дотримання чітких умов. Основним аспектом успішної реалізації кожного із означеного нами критеріїв має бути високий рівень педагогічної майстерності, ознайомлення з нормативно-правовими документами, вміння впроваджувати нові освітні технології у свою педагогічну діяльність. Зважаючи на це, варто вважати методичну компетентність вчителя початкових класів головною педагогічною умовою успішного впровадження формувального оцінювання з мовно-літературної галузі. Під такою компетентністю варто розуміти систему, що складається з:

1. Мовно-літературознавчої компетентності, що передбачає лінгвістичну та літературознавчу обізнаність та аналітичні навички.

2. Комунікативної компетентності, яка охоплює комунікативні здібності та високий рівень мовленнєвої культури.

3. Соціокультурної компетентності, включаючи вміння формувати патріотичні почуття та повагу до історії та традицій свого народу.

4. Частково-методичної та технологічної компетентність, яка виявляється у розумінні закономірностей розвитку мовної особистості та формуванні ключових навичок учнів.

5. Діяльнісної компетентності, що передбачає глибоке знання методик та ефективне використання їх у плануванні та викладанні.

6. Прогнозувально-рефлексивної компетентність, включаючи вміння аналізувати та планувати навчально-виховний процес, враховуючи особливості учнів.

7. Контрольно-оцінювальної компетентність, яка передбачає вміння об'єктивно оцінювати навчальні досягнення та вчасно вносити корективи в процес навчання [52].

Під час впровадження формувального оцінювання варто пам'ятати, що воно спрямоване на оцінку рівнів сформованості предметних і ключових компетентностей. При використанні компетентнісного підходу до оцінювання, акцент робиться на практичному вмінні застосування знань, врахуванні досвіду учня та його здатності використовувати знання в різних ситуаціях. Методичний потенціал формувального оцінювання зосереджений на відстеженні індивідуального прогресу та корекції індивідуальної траєкторії розвитку учня для досягнення запланованих навчальних результатів. Оцінювання також використовується для мотивації учнів в усуненні прогалин у засвоєнні навчальної програми та для диференціювання значущості оцінок, отриманих за виконання різних видів діяльності в процесі навчання.

Міністерство освіти і науки України пропонує фіксувати навчальні результати за допомогою «Свідоцтва досягнень учня / учениці». Це документ включає характеристику навчальної діяльності, яка формується відповідно до переліку наскрізних умінь, визначених Державним стандартом базової середньої освіти. Документ також враховує вимоги до результатів навчання, зокрема, з предметів мовно-літературної галузі:

- (1) сприймає усну інформацію на слух / аудіювання;
- (2) усно взаємодіє та висловлюється / говоріння;
- (3) сприймає письмові тексти / читання;
- (4) письмово взаємодіє та висловлюється / письмо.

Отже, впровадження формувального оцінювання в мовно-літературній галузі в початковій ланці освіти вимагає від вчителя чіткого дотримання педагогічних умов серед яких: модернізація змісту навчання, акцент на розвиток критичного мислення та креативності, індивідуалізація та диференціація, використання інтерактивних технологій, розвиток інформаційно-медійної грамотності, партнерство з батьками, оцінювання за новими принципами тощо.

Дотримання усіх цих умов можливе лише за наявності у педагога розвинутої методичної компетентності, яка і є найважливішою умовою його педагогічної діяльності. Лише за умови дотримання усіх педагогічних умов, постійній самоосвіті, ознайомленні із сучасними освітніми тенденціями можливе ефективне застосування різноманітних технік формувального оцінювання.

2.3. Результати педагогічного експерименту

У процесі формувального етапу педагогічного експерименту ми орієнтувалися передусім на нормативно-правові документи, що забезпечують освітній процес в НУШ, а саме Державний стандарт початкової освіти [8], рекомендації МОН, Наказ Міністерства освіти і науки України від 19.08.2016 № 1009 «Про орієнтовні вимоги до контролю та оцінювання навчальних досягнень учнів початкової школи» [28], Концепція Нової української школи [20] тощо. Необхідним для реалізації педагогічного експерименту було розуміння змісту категорії «формувального оцінювання», який полягає в оцінці та сприянні навчальному процесу, забезпечуючи постійний контроль та корекцію ступеня засвоєння матеріалу учнями. Формувальне оцінювання дозволяє вчителям та учням відстежувати прогрес у процесі навчання. Ця форма оцінювання дозволяє вчителям вчасно виявляти та коригувати недоліки в розумінні та засвоєнні матеріалу студентами. Такий підхід сприяє кращому засвоєнню навчального матеріалу та уникненню накопичення невірних уявлень. Формувальне оцінювання включає в себе взаємодію між учителем та учнем, створюючи можливість для оцінки власного прогресу. Учні можуть стати більш свідомими щодо своїх сильних та слабких сторін, розвиваючи навички самооцінки.

Саме тому нами була зосереджена увага на умовах впровадження формувального оцінювання в початковій школі на уроках мовно-літературної галузі, які були окреслені нами у пп. 2.2. Перевірка ефективності реалізації запропонованих педагогічних технік формувального оцінювання здійснювалася

шляхом рекомендованого МОН аналізу результатів навчальної діяльності на констатувальному етапі дослідження.

Для забезпечення достовірності результатів формувального етапу в процесі вибору експериментальної групи ми визначили ті, в яких найбільш повно відображено загальні результати, виявлені нами під час констатувального етапу експерименту.

У педагогічному експерименті брали участь 27 учнів 4-А класу, 1 вчитель початкових класів Запорізької гімназії №5 Запорізької міської ради. Експериментальну групу склали учні – 4-А класу.

Зважаючи на те, що 4-А клас Запорізької гімназії №5 Запорізької міської ради навчається за програмою НУШ, то в контрольній групі виконувалася робота з дотриманням виділених і обґрунтованих педагогічних умов, що стосуються змісту та організації освітньої діяльності молодших школярів та із застосуванням запропонованих у пп. 2.1. технік формувального оцінювання на уроках мовно-літературної галузі. У процесі вивчення української мови та читання, впродовж уроку вчитель застосовував різноманітні техніки формувального оцінювання: «Світлофор», флеш-картки, «Індекс-картки для узагальнення або запитань», «Сигнали рукою», «Шкалування», «Знайди відмінності», «Передай комплімент», «Поговоримо / порахуємо відверто» (додатки А, Б, В), тощо. Результати досягнень учнів зафіксовані шляхом використання теніки «Портфоліо» (додаток Г).

Увесь експеримент був спрямований на реалізацію технік формувального оцінювання на предметах мовно-літературної галузі з метою забезпечення визначених у першому розділі дослідження педагогічних умов формування всебічно розвиненої особистості молодшого школяра та відповідності його знань очікуваним результатам, відповідним Державному стандарту [8].

Перед впровадженням окреслених нами технік формувального оцінювання було здійснено спостереження за характеристикою результатів навчання з мовно-літературної освітньої галузі у 4-А класі. Результати спостереження відображені в таблиці 2.3.

Таблиця 2.3

Характеристика результатів навчання з мовно-літературної освітньої галузі перед початком експерименту

№ п/п	ІІІ	Визначає фактичний зміст, тему, основну думку, пояснює причинно-наслідкові зв'язки сприйнятого на слух висловлювання, уточнює інформацію, ставить доцільні запитання	Володіє повноцінно навичкою читання вголос і мовчки	Аналізує прочитаний текст, висловлює й обгрунтовує власне ставлення щодо прочитаного, формулює висновки	Переказує усно і письмово прочитаний/прослуханий твір з дотриманням логіки викладу та з творчим доповненням	Будує зв'язні висловлювання (розповідь, опис, есе, діалог) в усній і писемній формах, володіє монологічною та діалогічною формами мовлення, дотримується правил культури спілкування	Пише розбірливо, дотримується граматичних і орфографічних норм, перевіряє та редагує написане	Досліджує мовні одиниці та явища, використовує їх для вдосконалення мовлення
1	Антонов Богдан	✓	✓	✓	✓	✓		✓
2	Барінов Тимур				✓		✓	✓
3	Безверха Мирослава	✓	✓			✓	✓	✓
4	Беля Катерина			✓			✓	
5	Березовська Вероніка		✓		✓		✓	✓
6	Белік Назар	✓	✓		✓	✓	✓	✓
7	Бориносова Анастасія	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
8	Волкова Олександра		✓	✓	✓			
9	Гажула Злата	✓	✓		✓	✓	✓	
10	Горбунков Платон	✓	✓		✓	✓	✓	
11	Горностаєва Ольга	✓					✓	
12	Дронова Кіра	✓	✓	✓	✓		✓	✓
13	Дударь Юстина			✓			✓	
14	Загородній Данило		✓	✓				✓
15	Корольов Олександр	✓					✓	
16	Корольов Ростислав	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
17	Костенко Валерія	✓			✓		✓	
18	Мельник Георгій	✓	✓	✓	✓	✓		✓
19	Найманова Катерина	✓		✓				✓
20	Павловський Григорій	✓		✓				✓
21	Полозов Єгор	✓	✓	✓	✓		✓	

22	Порохня Тимур	✓	✓					
23	Семиряга Іван	✓					✓	
24	Сепш Анна	✓	✓	✓			✓	
25	Суховій Ренат	✓	✓			✓		✓
26	Шевченко Аделіна	✓		✓			✓	
27	Шмарко Марія	✓	✓	✓			✓	✓

Проаналізувавши дані, можемо зробити висновок, що критерій «Визначає фактичний зміст, тему, основну думку, пояснює причиново-наслідкові зв'язки сприйнятого на слух висловлювання, уточнює інформацію, ставить доцільні запитання» наявний у 21 учня, це 78%.

Критерій «Володіє повноцінно навичкою читання вголос і мовчки» сформований або формується у 17 учнів, це 63%.

Відповідно до результатів оцінювання критерій «Аналізує прочитаний текст, висловлює й обґрунтовує власне ставлення щодо прочитаного, формулює висновки» сформований або формується у 15 учнів, це 56%.

Критерій «Переказує усно і письмово прочитаний/прослуханий твір з дотриманням логіки викладу та з творчим доповненням» сформований або формується у 13 учнів, це 48%.

Сформований або знаходиться у стадії формування критерій «Будує зв'язні висловлювання (розповідь, опис, есе, діалог) в усній і писемній формах, володіє монологічною та діалогічною формами мовлення, дотримується правил культури спілкування» у 9 учнів, це 33%.

Критерій «Пише розбірливо, дотримується граматичних і орфографічних норм, перевіряє та редагує написане» сформований або формується у 19 учнів, це 70%.

Відповідно до результатів оцінювання критерій «Досліджує мовні одиниці та явища, використовує їх для вдосконалення мовлення» сформований або формується у 14 учнів, це 52%.

Після впровадження різноманітних технік формувального оцінювання,

спрямованих на системне відстеження навчального поступу, коригування прогалин у процесі вивчення предметів мовно-літературної освітньої галузі, на контрольному етапі педагогічного експерименту отримано результати, відображені в таблиці 2.4.

Таблиця 2.4

Рівні навчальних досягнень учнів з української мови на констатувальному етапі

№ п/п	ПІБ	Визначає фактичний зміст, тему, основну думку, пояснює причинно-наслідкові зв'язки сприйнятого на слух висловлювання, уточнює інформацію, ставить доцільні запитання	Володіє повноцінно навичкою читання вголос і мовчки	Аналізує прочитаний текст, висловлює й обґрунтовує власне ставлення щодо прочитаного, формулює висновки	Переказує усно і письмово прочитаний/прослуханий твір з дотриманням логіки викладу та з творчим доповненням	Будує зв'язні висловлювання (розповідь, опис, есе, діалог) в усній і писемній формах, володіє монологічною та діалогічною формами мовлення, дотримується правил культури спілкування	Пише розбірливо, дотримується графічних і орфографічних норм, перевіряє та редагує написане	Досліджує мовні одиниці та явища, використовує їх для вдосконалення мовлення
1	Антонов Богдан	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
2	Барінов Тимур	✓	✓	✓	✓		✓	✓
3	Безверха Мирослава	✓	✓	✓		✓	✓	✓
4	Беля Катерина	✓	✓	✓			✓	
5	Березовська Вероніка	✓	✓	✓	✓		✓	✓
6	Белік Назар	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
7	Бориносова Анастасія	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
8	Волкова Олександра		✓	✓	✓			
9	Гажула Злата	✓	✓		✓	✓	✓	✓
10	Горбунков Платон	✓	✓		✓	✓	✓	✓
11	Горностаєва Ольга	✓	✓				✓	
12	Дронова Кіра	✓	✓	✓	✓		✓	✓
13	Дударь Юстина	✓	✓	✓			✓	
14	Загородній Данило	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
15	Корольов Олександр	✓		✓			✓	
16	Корольов Ростислав	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓

17	Костенко Валерія	✓			✓		✓	
18	Мельник Георгій	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
19	Найманова Катерина	✓		✓	✓		✓	✓
20	Павловський Григорій	✓	✓	✓			✓	✓
21	Полозов Єгор	✓	✓	✓	✓		✓	✓
22	Порохня Тимур	✓	✓			✓		✓
23	Семиряга Іван	✓	✓				✓	
24	Сепп Анна	✓	✓	✓	✓		✓	
25	Суховій Ренат	✓	✓		✓	✓		✓
26	Шевченко Аделіна	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
27	Шмарко Марія	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓

На контрольному етапі педагогічного експерименту сформований рівень критерію «Визначає фактичний зміст, тему, основну думку, пояснює причиново-наслідкові зв'язки сприйнятого на слух висловлювання, уточнює інформацію, ставить доцільні запитання» наявний у 26 учнів, це 96%.

Критерій «Володіє повноцінно навичкою читання вголос і мовчки» сформований або формується у 24 учнів, це 89%.

Відповідно до результатів оцінювання критерій «Аналізує прочитаний текст, висловлює й обґрунтовує власне ставлення щодо прочитаного, формулює висновки» сформований або формується у 20 учнів, це 74%.

Критерій «Переказує усно і письмово прочитаний/прослуханий твір з дотриманням логіки викладу та з творчим доповненням» сформований або формується у 19 учнів, це 70%.

Сформований або знаходиться у стадії формування критерій «Будує зв'язні висловлювання (розповідь, опис, есе, діалог) в усній і писемній формах, володіє монологічною та діалогічною формами мовлення, дотримується правил культури спілкування» у 13 учнів, це 48%.

Критерій «Пише розбірливо, дотримується граматичних і орфографічних норм, перевіряє та редагує написане» сформований або формується у 24 учнів, це

89%.

Відповідно до результатів оцінювання критерій «Досліджує мовні одиниці та явища, використовує їх для вдосконалення мовлення» сформований або формується у 19 учнів, це 70%.

Графічне зображення динаміки стану сформованості навчальних досягнень з мовно-літературної освітньої галузі на рис. 2.10.

Рисунок 2.10. Процес динаміки стану сформованості навчальних досягнень з мовно-літературної освітньої галузі

Як засвідчують дані порівняння стану сформованості навчальних досягнень з мовно-літературної галузі в 4-А класі до і після впровадження запропонованих технік формуального оцінювання, показники значно зросли. Це свідчить про ефективність впровадження зазначених в пп. 2.1. технік формуального оцінювання в мовно-літературній галузі та дотримання умов їх застосування. Системність оцінювання рівня оволодіння знаннями дала можливість вчителю надолужити прогалини в опануванні певних тем. Різноманітність технік формуального оцінювання підвищила мотивацію учнів, що сприяло кращому засвоєнню програмового матеріалу. Отже, мета кваліфікаційної роботи досягнуто, завдання виконано.

ВИСНОВКИ

1. У кваліфікаційній роботі висвітлено теоретичні та практичні аспекти формульовального оцінювання навчальних досягнень молодших школярів. Зазначено, сучасна система освіти передбачає перегляд ролі оцінок, зокрема, акцентуючи на їхньому впливі на процес розвитку учнів. Методика формульовального оцінювання наголошує на індивідуалізації підходів до кожного учня, враховуючи його особливості та темпи навчання. Практична реалізація формульовального оцінювання включає в себе різноманітні педагогічні стратегії. Узагальнюючи, формульовальне оцінювання визнається як підхід, що сприяє не лише вимірюванню знань, а й розвитку особистості молодшого школяра через індивідуалізацію, взаємодію та врахування різноманітних аспектів навчання. Формульовальне оцінювання акцентує увагу на процесі навчання, а не тільки на його результаті. Мета полягає в постійному покращенні та розвитку учнів. Такий підхід звертає увагу на індивідуальні особливості кожного учня. Оцінювання стає інструментом, який дозволяє адаптувати техніки для найкращого розвитку кожної дитини. Дослідження вказує на акцентуванні уваги дослідників на ключовій компетентності «вміння навчатися» та предметних компетентностях у молодших школярів. Використання компетентнісного підходу в навчанні підкреслює не лише контроль знань, а й особистісних аспектів. Формульовальне оцінювання розглядається як стратегія освіти, що надає учням можливість відстежувати свої успіхи та самостійно керувати навчанням. У контексті сучасної освіти, акцент зміщується від засвоєння знань до становлення особистості, враховуючи суб'єктно-суб'єктні стосунки та активну участь учня у навчанні. Традиційно формульовальне оцінювання розглядається як сукупність заходів для отримання інформації про діяльність здобувачів освіти з метою забезпечення зворотного зв'язку для покращення викладання та навчання. Різні науковці наголошують на активній ролі учнів у цьому процесі та важливості співробітництва між вчителем і учнем. Формульовальне оцінювання також розглядається як двосторонній процес

між вчителем і учнем для оптимізації навчання. Підкреслюється, що важливо реагувати в процесі навчання на потреби учнів. Важливим елементом є також засади дидактики, які визначають форми та методи контролю та оцінювання, спрямовуючи дослідження у певному напрямі. Такий підхід визнає органічний зв'язок між контролем, оцінюванням та навчанням, розглядаючи їх як взаємодію учителя та учнів у процесі навчання.

2. Розкрито наукові підходи та принципи щодо впровадження формульовального оцінювання в початковій школі у процесі вивчення предметів мовно-літературної освітньої галузі. Оцінювання знань учнів завжди визнавалося ключовою складовою навчального процесу, особливо в початковій школі, де воно стає об'єктом дебатів та реформ. Воно визначає рівень досягнень учнів, допомагаючи педагогам планувати та адаптувати навчальні програми. Виявлення сильних та слабких сторін учнів сприяє подальшому розвитку їх здібностей. Сучасна педагогічна теорія розглядає оцінювання як важливий елемент, взаємодіючий з метою, змістом та завданнями навчання. Участь учнів у процесі оцінювання є критично важливим для успішного навчання. Зміни в системі оцінювання, впроваджені в Концепції Нової української школи, передбачають перегляд підходів до оцінювання результатів навчання та акцентують увагу на індивідуальних особливостях учнів. Оцінки більше не використовуються для ранжування, а слугують для аналізу прогресу та індивідуалізації навчання. Оцінки розглядаються як рекомендації для підтримки подальших дій, сприяючи глибшому розумінню та розвитку здібностей учнів. Ці зміни визначають новий підхід до педагогічної роботи, спрямований на індивідуалізацію та адаптацію навчання до потреб кожного учня. Впровадження нового стандарту освіти в Новій українській школі призвело до змін у системі оцінювання. Тепер оцінювання має формульовальний характер, спрямоване на визначення потреб та особистісний розвиток учнів. Це змінює підхід до навчання, а документальна база включає нові методичні рекомендації та нормативи, які забороняють заміну балів іншими атрибутами.

3. Окреслено техніки та засоби формульовального оцінювання на предметах

мовно-літературної освітньої галузі в початковій школі. Нова українська школа внесла істотні зміни в мовно-літературну галузь початкової освіти. Зосереджуючись на розвитку мовлення та літературної грамотності, ці реформи покликані підвищити ефективність навчання. Мова, як засіб вираження та інструмент національної ідентифікації, отримала особливу увагу. Мовно-літературна освіта визначається як ключовий чинник формування громадянської позиції та розвитку критичного мислення через вивчення літературних творів та вдосконалення навичок читання та письма. Застосування формувального оцінювання на уроках цієї галузі сприяє кращому засвоєнню матеріалу та мотивації учнів. В процесі вивчення мовно-літературної галузі в Новій українській школі використовуються різні типи формувального оцінювання: візуальне, письмове, усне, рухове та креативне. Ці техніки допомагають оцінити прогрес учнів, розвивати їх когнітивні, моторні та творчі здібності. Також використовується техніка «Поговоримо/порахуємо відверто» на уроках читання та української мови для самооцінки та обговорення результатів. У роботі проаналізовано варіанти використання таких технік як «Передай комплімент», «Знайди відмінності», «Шкалування», «Лінійка успіху», «Світлофор», «Сигнал рукою», використання флеш-карток, «Індекс-картки для оцінювання», «Портфоліо», «Однохвилинне есе», «Словесний ланцюжок». Різноманіття методик та технік формувального оцінювання на уроках мовно-літературної галузі дозволяє вчителям ефективно впроваджувати принципи Нової української школи. Це сприяє розвитку компетентностей учнів, дозволяє перевіряти їхні знання в цікавій формі і без стресу, а також допомагає адаптувати навчання до потреб кожного учня та досягати високих освітніх результатів.

4. Обґрунтовано педагогічні умови впровадження формувального оцінювання в початковій школі та експериментально перевірено їхню ефективність у процесі вивчення предметів мовно-літературної освітньої галузі в початковій школі. Здійснено педагогічний експеримент у 4-А класі Запорізької гімназії №5 з використанням технік формувального оцінювання на уроках мовно-літературної галузі за програмою НУШ. За результатами контрольного етапу

спостереження за навчанням 27 учнів виявлено позитивні зрушення у рівні сформованості ключових компетентностей. Проаналізовано відсоткові відмінності до та після експерименту: у критерії «Визначає фактичний зміст, тему, основну думку, пояснює причиново-наслідкові зв'язки сприйнятого на слух висловлювання, уточнює інформацію, ставить доцільні запитання» зафіксоване зростання на 18%. У критерії «Володіє повноцінно навичкою читання вголос і мовчки» зростання на 26%, «Аналізує прочитаний текст, висловлює й обґрунтовує власне ставлення щодо прочитаного, формулює висновки» зростання на 18%, у критерії «Переказує усно і письмово прочитаний/прослуханий твір з дотриманням логіки викладу та з творчим доповненням» зростання на 22%, «Будує зв'язні висловлювання (розповідь, опис, есе, діалог) в усній і писемній формах, володіє монологічною та діалогічною формами мовлення, дотримується правил культури спілкування» зростання на 15%, «Пише розбірливо, дотримується граматичних і орфографічних норм, перевіряє та редагує написане» зростання на 19% і у критерії «Досліджує мовні одиниці та явища, використовує їх для вдосконалення мовлення» зростання на 18%. Зазначені зрушення свідчать про ефективність використання технік формувального оцінювання в контексті Нової української школи.

Отже, мети кваліфікаційної роботи досягнуто, завдання виконано.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Байбара Т. М. Методика навчання природознавства в початкових класах : навч. посіб. Київ : Веселка, 1998. 334 с.
2. Бех І. Принципи інноваційної освіти. *Освіта і управління*. 2005. Т. 8. С. 7–21.
3. Бондаренко Н. В. Як збалансувати цифрове й гуманітарне в освіті. URL : <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/721818>.
4. Вілмут Дж. Використання портфоліо для навчання та оцінювання : навч. посібн. Київ : Майстерклас, 2007. 48 с.
5. Вілмут Дж. Оцінювання для навчання : навч. посіб. Київ : Майстерклас, 2007. 170 с.
6. Деньга Н. Упровадження методичної системи з підготовки майбутніх учителів початкових класів до використання формувального оцінювання. *Імідж сучасного педагога*. 2020. № 1. С. 38–44.
7. Державний стандарт базової середньої освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 30.09. 2020 р. № 898. URL : <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-deyaki-pitannyaderzhavnih-standartiv-povnoyi-zagalnoyi-serednoyi-osviti-i300920-89>
8. Державний стандарт початкової освіти. URL: <https://docs.google.com/viewerng/viewer?url=http://nus.org.ua/wpcontent/uploads/2018/03/5a8de25e1504c877583228.doc>
9. Державний стандарт початкової освіти: Додаток 2. URL: <https://docs.google.com/viewerng/viewer?url=http://nus.org.ua/wpcontent/uploads/2018/03/5a8de25e1504c877583228.doc>
10. Дидактико-методичне забезпечення контролю та оцінювання навчальних досягнень молодших школярів на засадах компетентнісного підходу: монографія / О. Я. Савченко, Н. М. Бібік, О. В. Онопрієнко та ін. Київ : Педагогічна думка, 2012. 192 с

11. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології. 3-тє видання : підручник. Київ : Академвидав, 2015. 302 с.
12. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання. Київ : Ленвіт, 2003. 273 с.
13. Ілляш С. Педагогічні умови формування пізнавального інтересу до навчання в учнів початкових класів. *Молодь і ринок*. 2012. № 6. С. 81–84.
14. Ільченко В. Р., Гуз К. Ж. Модернізація змісту освіти як національна проблема. *Всеукраїнський науково-практичний журнал «Директор школи, ліцею, гімназії»*. №6. 2018. С. 35-38.
15. Інструктивно-методичні матеріали щодо контролю та оцінювання навчальних досягнень учнів початкових класів загальноосвітніх навчальних закладів: Лист Міністерства освіти і науки від 28.01.2014 № 1/9-74. URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/449752___733052
16. Інструктивно-методичні рекомендації щодо організації освітнього процесу та викладання навчальних предметів у закладах загальної середньої освіти у 2022/2023 навчальному році. Початкова освіта. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/metodichni%20recomendazii/2022/08/20/01/Dodatok.2.pochatkova.osvita.20.08.2022.pdf>
17. Кабан Л. Формувальне оцінювання навчальних досягнень учнів у новій українській школі. *Народна освіта : електронне наукове фахове видання*. URL: <https://repository.kristti.com.ua/handle/eiraise/992>.
18. Качур А. М. Філософські засади вивчення української мови у початковій школі. *Педагогічний процес. Теорія і практика : збірник наукових праць*. 2013. № 2. С. 83–90.
19. Кондратюк О. М. Інноваційні технології в початковій школі. Київ : Шкільний світ, 2015. 250 с.
20. Концепція Нової української школи. URL: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/ua-sch-2016/>
21. Круль Л., Недільський С. Особливості організації мовно-літературної освіти молодших школярів в умовах НУШ. URL:

<https://journals.pnu.edu.ua/index.php/esu/article/view/3574/4103>

22. Локшина О. І. Локшина О. І. Зміст шкірної освіти в країнах Європейського Союзу: теорія и практика (друга половина ХХ – початок ХХІ ст.) : монографія. Київ : Богданова А. М., 2009. 404 с.

23. Мацько Л. І. Аспекти мовної особистості у перспекції педагогічного дискурсу. *Дивослово*. 2006. № 7. С. 2–4.

24. Морзе Н. В., Барна О. В., Вембер В. П. Формувальне оцінювання: від теорії до практики. *Інформатика та інформаційні технології в навчальних закладах*. 2013. № 6. С. 45–57.

25. Нова українська школа: основи стандарту освіти. URL: <https://docs.google.com/viewerng/viewer?url=http://nus.org.ua/wp-content/uploads/2016/12/nova-schkola1-pantone-363-EC-1.pdf>

26. Онопрієнко О. В. Інструментарій оцінювання результатів компетентісно орієнтованого навчання молодших школярів: методичний посібник. Київ : КОНВІ ПРІНТ, 2020. 72 с.

27. Онопрієнко О. В. Формувальне оцінювання навчальних досягнень учнів: сутність і методика здійснення. *Український педагогічний журнал*. 2016. № 4. С. 36–42

28. Орієнтовні вимоги до контролю та оцінювання навчальних досягнень учнів початкової школи : додаток до наказу МОН України від 19.08.2016 №1009. URL:

<https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalnaserednyaosvita/pochatkovashkola/innovaciyi/oriyentovni-vimogi-do-kontrolyu-ta-ocinyuvannya-navchalnih-dosyagnen-uchniv-pochatkovoyi-shkoli>

29. Освіта в Україні: виклики та перспективи. Інформаційно-аналітичний збірник. Київ: МОН, ДНУ «Інститут освітньої аналітики», 2020. 293 с. URL: <https://bit.ly/3iNDBGf>.

30. Основи педагогічного оцінювання. Частина І. Теорія. Навчально-методичні та інформаційнодовідкові матеріали для педагогічних працівників / упорядники : Агрусті Г., Артемчук Л. М., Булах І. Є., Вілмут Д., Лукіна Т. О.,

Мруга М. Р. Київ : Майстер-клас, 2005. 94 с.

31. Основи педагогічного оцінювання. Частина II. Практика. Навчально-методичні та інформаційнодовідкові матеріали для педагогічних працівників / упорядники : Артемчук Л. М., Булах І. Є., Мруга М. Р. К. : Майстер-клас, 2005. 54 с.

32. Полякова О. Реалізація компетентнісного підходу в оцінювальній діяльності вчителя початкових класів. *Рідна школа*. 2013. № 11. С. 69–72.

33. Постанова Кабінету міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87 «Про затвердження Державного стандарту початкової освіти». URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-p>

34. Початкова освіта: Методичні рекомендації щодо використання в освітньому процесі типової освітньої програми для 1 класів закладів загальної середньої освіти; типова освітня програма для закладів загальної середньої освіти / колектив авторів під керівництвом О. Я. Савченко. Київ: УОВЦ «Оріон», 2018. 160 с.

35. Предик А. Формувальне оцінювання як ключовий чинник якісної освіти в НУШ. Інноваційні технології розвитку особистісно-професійної компетентності педагогів в умовах післядипломної освіти: матеріали VI Усеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції / за заг. ред. Г. Л. Єфремової. Суми, 2022. С. 156–159

36. Про внесення змін до наказу Міністерства освіти і науки України від 21.08.2013 № 1222: Додаток 1 до наказу Міністерства освіти і науки України від 19.08.2016 № 1009. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/pochatkova/vymogy-do-kontorlyu-ta-otsinyuvannya.pdf>

37. Про затвердження методичних рекомендацій щодо оцінювання навчальних досягнень учнів першого класу у Новій українській школі: Наказ МОН України від 20.08.2018 № 924. URL: https://ru.osvita.ua/legislation/Ser_osv/61761/

38. Про затвердження методичних рекомендацій щодо оцінювання навчальних досягнень учнів другого класу: Наказ МОН України від 27.08.2019 №

1154. URL: http://ru.osvita.ua/legislation/Ser_osv/65481/

39. Про затвердження методичних рекомендацій щодо оцінювання результатів навчання учнів 1-4 класів закладів загальної середньої освіти: Наказ МОН України від від 13.07.2021 № 813. URL: https://ru.osvita.ua/legislation/Ser_osv/61761/

40. Про інструктивно-методичні рекомендації щодо організації освітнього процесу та викладання навчальних предметів/інтегрованих курсів у закладах загальної середньої освіти у 2022/2023 навчальному році: Лист МОН № 1/9530-22 від 19.08.22 року. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/metodichni%20recomerecome/2022/08/20/01/Dodatok.2.pochatkova.osvita.20.08.2022.pdf> (дата звернення: 19.08.2023)

41. Про орієнтовні вимоги до контролю та оцінювання навчальних досягнень учнів початкової школи: Наказ Міністерства освіти і науки України від 19.08.2016 № 1009. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v-450729-17#Text>

42. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII . URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>

43. Про повну загальну середню освіту: Закон України від 16.01.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>

44. Про проведення всеукраїнського експерименту на базі загальноосвітніх навчальних закладів: Наказ МОН України від від 13.07.2017 № 1028. URL: <https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2017/08/nakaz-MON.pdf>

45. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року: Розпорядження Кабінету міністрів України від 14 грудня 2016 р. № 988-р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/988-2016-p>

46. Процюк І., Козаченко Р., Сокур О. Формувальне оцінювання на заняттях гуманітарних дисциплін. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2021. № 1 (105). С. 259–267

47. Савченко О. Я. Уміння вчитися – ключова компетентність молодшого школяра : посібник. Київ : Педагогічна думка, 2014. 176 с.

48. Тверезовська Н., Філіппова Л. Сутність та зміст поняття «педагогічні умови». *Нова педагогічна думка*. 2009. № 3. С. 90–92.
49. Типові освітні програми для закладів загальної середньої освіти. 1 клас / укладач А. В. Лотоцька. Харків : Видавництво «Ранок», 2018. 192с.
50. Ткаченко Л. Психолого-педагогічні особливості учнів молодших класів у процесі навчальної діяльності. *Педагогічні науки: збірник наукових праць*. 2015. Вип. 67. С. 148–152.
51. Ткачишина О. Р. Вплив комп'ютерних технологій на розвиток особистості. URL : [https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/5379/2/O_Tkachyshyna_NC_HNPU_7\(31\)_IL.pdf](https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/5379/2/O_Tkachyshyna_NC_HNPU_7(31)_IL.pdf)
52. Фенцик О. М. Формування методичної компетентності студентів. URL : <https://www.inter-nauka.com>
53. Фідкевич О. Л. Навчально-методичний посібник «Нова українська школа: теорія і практика формувального оцінювання у 1-2 класах закладів загальної середньої освіти». Київ : Генеза, 2019. 64 с.
54. Формувальне оцінювання в освітньому процесі початкової школи : навчально-методичний посібник. Видання 2-е, перероблене та доповнене / автори-укладачі : Н. Б. Ларіонова, Н. М. Стрельцова. Харків : Друкарня Мадрид, 2020. 83 с.
55. Формування предметних компетентностей в учнів початкової школи : монографія / Н. М. Бібік, М. С. Вашуленко, О. В. Онопрієнко та ін. Київ : Педагогічна думка, 2014. 346 с.;
56. Чабанна Н. Полященко І. Мультимедія на уроці. *Завуч*. 2008. № 27. С. 13–15.
57. Шість цеглинок в освітньому просторі: методичний посібник / упорядник О. Рома. Київ: The LEGO Foundation, 2018. 32 с.
58. Щербак О. І., Софій Н. З., Бович Б. Ю. Теорія і практика оцінювання навчальних досягнень: Навчально-методичний посібник / за наук. ред. О. І. Щербак. ІваноФранківськ: «Лілея НВ», 2014. 136 с.
59. Щодо інструктивно-методичних рекомендацій щодо викладання

навчальних предметів у закладах загальної середньої освіти у 2020/2021 навчальному році: Лист МОН України від 11.08.20 року № 1/9-40. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/shodo-metodichnih-rekomendacijprovikladannyanavchalnih-predmetiv-u-zakladah-zagalnoyi-serednoyi-osvitiu-20202021-navchalnomu-roci>

60. Щодо методичних рекомендацій для 3 класів експериментальних закладів загальної середньої освіти: Лист МОН України від 14.08.19 року № 1/9-513. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/novaukrschool/08/29/3-klas-nush.pdf>

61. Щодо методичних рекомендацій для експериментальних загальноосвітніх навчальних закладів: Лист МОН України від 23.08.17 року № 1/9-450. URL: https://ru.osvita.ua/legislation/Ser_osv/57230/

62. Щодо методичних рекомендацій для експериментальних закладів освіти: Лист МОН України від 18.09.18 року № 1/9-565. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/metodichni%20recomendazii/5%201_9-565.pdf

63. Bratitsis T. Children's motivation and collaboration via computer while creating digital stories. *International Journal of Knowledge and Learning*. 2012. № 3. P. 239–258.

64. Information and Communication Technology (ICT) in Special Needs Education. URL : https://www.european-agency.org/sites/default/files/information-and-communication-technology-ict-in-special-needs-education-sne_ict_sne_en.pdf

ДОДАТКИ

Додаток А

Інтегрований урок

Тема навчання грамоти. Закріплення звукових значень вивчених букв. Опрацювання тексту «Вишня».

Мета. Опрацювати текст «Вишня»; вдосконалювати навичку читання діалогу; збагачувати активний словник учнів; розвивати техніку читання, зв'язне мовлення учнів, спостережливість; виховувати любов до природи, навколишнього світу.

Тема мистецтва. Створення весняної листівки «Весна прийшла!»

Мета. Створити листівку-привітання для рідних; розвивати увагу, фантазію, творчі здібності дітей; дрібну моторику руки, уважність; виховувати естетичний смак, любов до природи, охайність, старанність.

Обладнання вчителя. ТЗН (презентація, відеофрагменти); фрагменти малюнків; роздатковий матеріал (цеглинки Lego), декоративна клейка стрічка.

Обладнання для учня. Кольорові олівці, цупкий білий папір, простий олівець, лінійка, гумка, точилка для олівців.

Хід уроку

І Організаційна частина

1. Ранкова зустріч (Проблемне питання: Як народилася книжка?):

- Привітання у колі (віршоване)
- Робота з класним куточком
 - Яка у нас тема тижня?
 - Які проблемні запитання нашого тижня?
 - Які тематичні слова ви вже запам'ятали?
- Перегляд відеофрагменту (історія створення книги)

- Подивіться відеофрагмент і скажіть, які книги були дуже давно?

Обговорення:

- Яка була сама перша книга?

- Чому нею перестали користуватися?

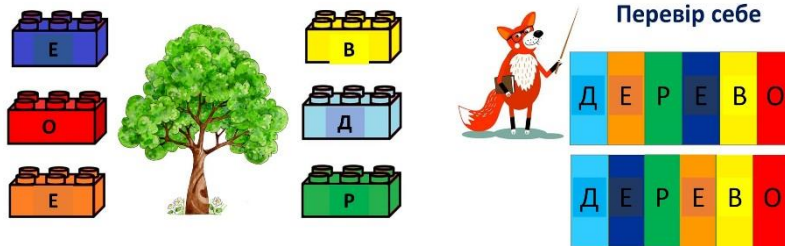
- А які книги вже називали папірусом?

- Які зараз є книги?

II Повідомлення теми, мети уроку. Мотивація навчальної діяльності.

1. Повідомлення вчителя

- Ми сьогодні попрацюємо в сучасній електронній книзі, в якій я зустріла текст і захотіла ним поділитися з вами. Після прочитання тексту, ми створимо дещо надзвичайне своїми руками.

2. Робота з конструктором Lego «6 цеглинок»

- Щоб приблизно здогадатися тему

нашого тексту, вам потрібно розшифрувати ці слова.

- Тож, як ви думаєте, про що буде наш текст? (Думки дітей)

III Вивчення нового матеріалу

1. Робота з електронною книгою

а) словникова робота:

вирій - теплі, південні краї, куди відлітають на зиму перелітні птахи.

б) первинне ознайомлення з текстом вчителем:

- Послухайте текст і скажіть, чи справдились наші очікування?

в) перевірка сприймання прочитаного

- Про що текст?

- Звідки летів соловейко?

- Що шукав соловейко для себе?

- Що вишня розповіла соловейку про себе?
- Хто краде у вишні ягідки?
- Як ви думаєте, залишиться соловей жити на вишні? Чи полетить шукати інший дім?

г) прослуховування співу солов'я

-Ось ви всі сказали, що може соловей полетів і іншої домівки шукати, а я думаю, що він залишився і заспівав вишні таку чудову пісню!

д) повторне читання тексту дітьми

• Фізхвилинка

2. Повідомлення теми малювання

- Тож, як ви думаєте, що ми будемо сьогодні малювати або створювати?

- Так, ми будемо створювати весняну листівку.

3. Показ послідовності виконання малюнка

4. Інструкція до роботи в кольорі та графіці

- Кольорові олівці заточені.
- Простий олівець заточений.
- Витирати залишки простого олівця гумкою.
- Простим олівцем сильно не наводити.

5. Практична робота (створення листівки дітьми)

- Фронтальна робота.
- Індивідуальна робота.
- Контроль за посадкою дітей.

6. Виставка дитячих робіт

IV Підсумок уроку

1.Бесіда:

- Який текст ми читали на уроці?
- Що ми створили на сьогоднішньому уроці?
- Якою була перша книга?

2. Самооцінка діяльності на уроці

- Все вдалося, урок був цікавим – зелену карточку
- Мені не сподобалось, урок був не цікавим, залишилось багато запитань – червону карточку.

Додаток Б

Діагностувальна робота з української мови

Тема «Речення»

Варіант 1

1. Перше слово в реченні пишуть ...

- а) з великої букви;
- б) з нового рядка;
- в) з малої букви.

2. Речення, у якому висловлюється порада, заклик, прохання, наказ називають ...

- а) розповідним;
- б) питальним;
- в) спонукальним.

3. Визнач тип речення за метою висловлювання.

Алісо, дай олівець!

- а) питальне;
- б) спонукальне;
- в) розповідне.

4. Склади речення з розрізнених слів.

цікаву, читає, Петрик, книгу. до, пішли, лісу, ми, Навесні.

Запиши складені речення.

5. В кінці кожного речення постав потрібний знак. Запиши.

На жовтій квітці зайченятко помітило білого метелика__ Воно
 підкралося до нього__ тихенько і схопило за крильця__ Який він красивий__
 Хіба можна його мучити__

	Завдання для мене були			
	дуже легкі	легкі	важкі	Мені потрібна була допомога
Самоаналіз				

Оцінка вчителя:

№	Очікувані результати	Сформовано (✓)/формується
1	Розпізнає речення за його основними ознаками	
2	Використовує відповідні розділові знаки в кінці речень під час письма	
3	Упізнає в реченні службові слова; пише їх окремо від інших слів	
4	Правильно відтворює інтонацію розповідних, питальних і спонукальних, окличних та неокличних речень	

Додаток В

Інтегрований урок

Клас: 1

Тема навчання грамоти: Опрацювання тексту «Вишня».

Мета. Опрацювати текст «Вишня»; вдосконалювати навичку читання діалогу; збагачувати активний словник учнів; розвивати техніку читання, зв'язне мовлення учнів, спостережливість; виховувати любов до природи, навколишнього світу.

Тема мистецтва. Створення весняної листівки «Весна прийшла!»

Мета. Створити листівку-привітання для рідних; розвивати увагу, фантазію, творчі здібності дітей; дрібну моторику руки, уважність; виховувати естетичний смак, любов до природи, охайність, старанність.

Обладнання вчителя. ТЗН (презентація, відеофрагменти); фрагменти малюнків; роздатковий матеріал (цеглинки Lego), декоративна клейка стрічка.

Обладнання для учня. Кольорові олівці, цупкий білий папір, простий олівець, лінійка, гумка, точилка для олівців.

Хід уроку

І Організаційна частина

1. Ранкова зустріч (Проблемне питання: Як народилася книжка?)

- Привітання у колі (віршоване)

- Робота з класним куточком

- Яка у нас тема тижня?

- Які проблемні запитання нашого тижня?

- Які тематичні слова ви вже запам'ятали?

- Перегляд відео (історія створення книги)

- Подивіться відео і скажіть, які книги були дуже давно?

- Обговорення (вправа «Картки з відповідями»):

Кожен учень має картки з номерами 1, 2, 3. Вчитель зачитує питання та варіанти відповіді з номерами, а учні підіймають картку з номером відповіді, яку вони вважають правильною.

1) Що використовували печерні люди, коли хотіли щось намалювати?

1 – одяг

2 – шкіру тварин

3 – стіни печер

2) Хто використовував глиняні дощечки?

1 – шумери

2 – тварини

3 – ніхто

3) З якого матеріалу виготовляли перші книжки?

1 – папірус

2 – пергамент

3 – каміння

4) Де винайшли папір?

1 – у Європі

2 – У Китаї

3 – В Україні

II Повідомлення теми, мети уроку. Мотивація навчальної діяльності.

1. Повідомлення вчителя

- Ми сьогодні попрацюємо в сучасній електронній книзі, в якій я зустріла текст і захотіла ним поділитися з вами. Після прочитання тексту, ми створимо дещо надзвичайне своїми руками.

2. Робота з конструктором Lego «6 цеглинок»

- Щоб приблизно здогадатися тему нашого тексту, вам потрібно розшифрувати ці слова (фото 1,2).

-Тож, як ви думаєте, про що буде наш текст? (Думки дітей)

3. Робота з кросвордом

- Які дерева ви знаєте?

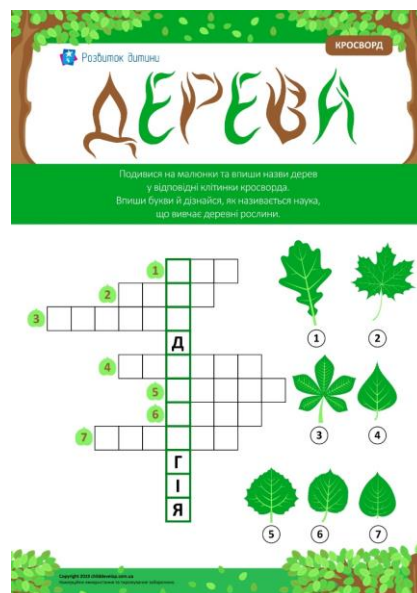
Пригадаймо їх розгадавши кросворд.

- А як ви думаєте, про яке дерево ми будемо з вами читати?
(здогадки учнів)

III Вивчення нового матеріалу

1. Робота з електронною книгою

а) словникова робота:

вирій - теплі, південні краї, куди відлітають на зиму перелітні птахи.

б) первинне ознайомлення з текстом вчителем:

- Послухайте текст і скажіть, чи справилились наші очікування?

в) перевірка сприймання прочитаного (вправа «Картки з відповідями»)

- Про що текст?

1 – про солов'я

2 – про дівчинку

3 – про ягідки

- Звідки летів соловейко?

1 – з лісу

2 – з вирію

3 – з прогулянки

- Що шукав соловейко для себе?

1 – їжу

2 – друзів

3 – домівку

- Що вишня розповіла соловейку про себе?

1 – вишня сказала, що вона не смачна

2 – вишня покаржилася на своє життя

3 – вишня похвалилася смачними ягідками

- Хто краде у вишні ягідки?

1 – бабуся з дівчинкою

2 – шпаки

3 – сусідські діти

- Як ви думаєте, залишиться соловей жити на вишні? Чи полетить шукати інший дім?

1 – залишиться

2 – полетить

г) прослуховування співу солов'я

-Ось ви всі сказали, що може соловей полетів іншу домівку шукати, а я думаю, що він залишився і заспівав вишні таку чудову пісню!

д) повторне читання тексту дітьми за ролями

• **Фізхвилинка**

2. Повідомлення теми малювання

- Тож, як ви думаєте, що ми будемо сьогодні малювати або створювати?

- Так, ми будемо створювати весняну листівку.

3. Показ послідовності виконання малюнка

4. Інструкція до роботи в кольорі та графіці

- Кольорові олівці заточені.
- Простий олівець заточений.
- Витирати залишки простого олівця гумкою.
- Простим олівцем сильно не наводити.

5. Практична робота (створення листівки дітьми)

- Фронтальна робота.
- Індивідуальна робота.
- Контроль за посадкою дітей.

6. Виставка дитячих робіт

IV Підсумок уроку

1.Бесіда:

- Який текст ми читали на уроці?
- Що ми створили на сьогоднішньому уроці?

2. Самооцінка діяльності на уроці

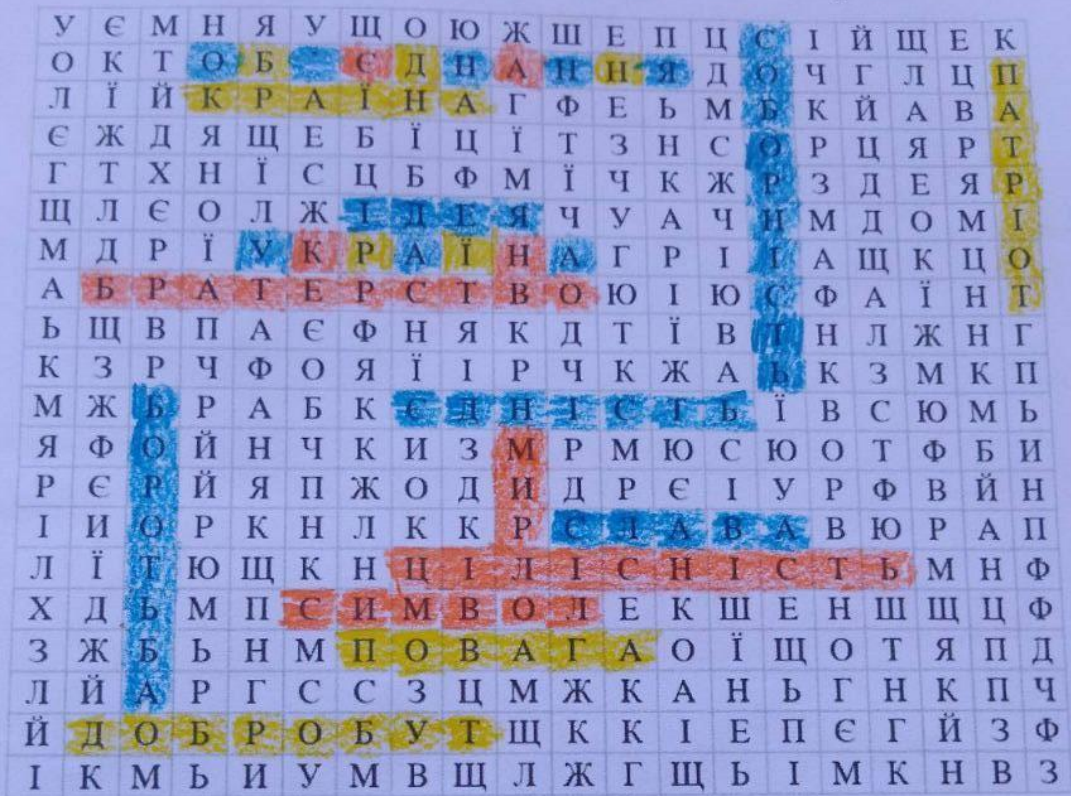
У дітей на столі лежить картка зі шкалою. Вчитель пропонує їм самостійно оцінити свою діяльність на уроці, де 1 – це найнижчий показник, а 5 – найвищий і поставити біля позначку «+».

1	2	3	4	5

Додаток Г

ЗНАЙДІТЬ СЛОВА до Дня Соборності

Список слів:

1. СОБОРНІСТЬ	6. ДОБРОБУТ	11. ПАТРІОТ
2. УКРАЇНА	7. ЦЕЯ	12. КРАЇНА
3. ОБ'ЄДНАННЯ	8. БРАТЕРСТВО	13. СЛАВА
4. МИР	9. ЄДНІСТЬ	14. СИМВОЛ
5. ПОВАГА	10. ЦІЛІСНІСТЬ	15. БОРОТЬБА

Розшифруйте анаграму. Запишіть слова ластівочки

 Ьювілт шаму умдір умкіаУр
 Любіть нашу рідну Україну.

Саме повтня
Словниковий диктант
Корачова Гостислава
Допитливий, імя, Київ, імя,
алень, лялька, парасолька, Іриска,
джинси, комп'ютер, Україна, дру-
са, дзюб, кукуркуза, загадка.

Прізвище, ім'я: Корачова І.

Придумай заголовок. Спиши.

Листопад - останній місяць осені. Дерева вже скинули своє золоте вбрання. Вранці дме холодний вітер. У небі пливуть сірі хмари. Наближається зима. Лісові мешканці заздалегідь підготувалися до неї.

Листопад

Листопад - останній місяць осені. Дерева вже скинули своє золоте вбрання. Вранці дме холодний вітер. У небі пливуть сірі хмари. Наближається зима. Лісові мешканці заздалегідь підготувалися до неї.

ЦЕ Я!

Мене звуть (ПІБ)

Ростислав
Ростислав
Савосавович

Моя адреса

63063,
м. Закарпат,
вул. Тисмени, 20а,
кв. 148

Моє хоббі

це в футбол

Мої друзі

Віктор, Віра, Ірина,
Тисмени

Моя сім'я

Бабуся
Раїса

Дідусь

Бабуся
Віра

Дідусь
Сергій

Мама
Інна

Тато
Віктор

Я
Ростислав